

Univerzita Pardubice
Fakulta Filozofická

Bařa a Zlín – Urbanizace a jeho odkaz v dnešní době

Jiráková Eliška

Bakalářská práce

2022

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Eliška Jiráková**
Osobní číslo: **H19254**
Studijní program: **B0314A250013 Sociální a kulturní antropologie**
Téma práce: **Baťa a Zlín – Urbanizace a jeho odkaz v dnešní době**
Zadávající katedra: **Katedra sociální a kulturní antropologie**

Zásady pro vypracování

Studentka se ve své bakalářské práci bude zabývat urbanizací města Zlína se zaměřením na odkaz Tomáše Bati v dnešní době. V úvodních kapitolách se studentka bude věnovat především definování základních teoretických konceptů antropologie města a vymezení historického vývoje města Zlína v oblasti urbanizace a industrializace. Studentka zrealizuje výzkumné šetření, v průběhu kterého bude používat především polostrukturované rozhovory a jako doplňující metodu dotazník a pocitovou mapu. Zabývat se bude především otázkou, jak obyvatelé vnímají historické centrum města a Baťův odkaz v dnešní době.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- Augé, M. 1999. *Antropologie současných světů*. Brno: Atlantis.
- Bitušíková, A. 2003. *Urbánna antropológia: východiská a perspektívy*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela.
- Ferenčuhová, S. 2013. *Sociologie města 20. a 21. století*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Haluzík, R. 2020. *Město naruby: oágní terén, onitřní periferie a místa mezi místy*. Praha: Academia.
- Jeřábek, H. 2014. Chicagská sociologická škola a počátky Chicagské univerzity. *Historická sociologie* 2: 29-49.
- Lynch, K. 2004. *Obraz města*. Praha: Bova Polygon.
- Novotná, H., O. Špaček. (eds.) 2019. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.
- Soukupová, B. 2013. *Cesty urbánní antropologie: tradice – nové směry – identita*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.
- Sýkora, L. 2002. *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Praha: Ústav pro ekopolitiku.
- Veselá, J. 1998. *Sociologie obcí a regionů*. Pardubice: Univerzita Pardubice.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Tomáš Retka, Ph.D.**
Katedra sociální a kulturní antropologie

Datum zadání bakalářské práce: **31. března 2021**
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2022**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

PhDr. Tomáš Boukal, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 19. listopadu 2021

Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 31. 3. 2022

Jiráková Eliška

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat mému vedoucímu práce panu doktorovi Tomáši Retkovi. Za jeho ochotu, cenné rady, připomínky a čas, který mi věnoval při psaní bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat nejbližší rodině za velikou oporu, kterou mi dávali.

Poděkování patří i všem respondentům bez nichž by má práce vůbec nevznikla.

Mockrát Vám děkuji!

Název

Baťa a Zlín – Urbanizace a jeho odkaz v dnešní době

Anotace

Bakalářská práce se zabývá urbanizací města Zlína se zaměřením na odkaz Bati v dnešní době. V úvodních kapitolách se práce věnuje především vymezení základní metodologie, teoretickému konceptu antropologie města a popisu historického vývoje města Zlína v oblasti urbanizace a industrializace. Prostřednictvím studia odborné literatury a terénního výzkumu se tato práce zaměřuje na pohled a interpretování města Zlína a odkazu Bati z pohledu obyvatel Zlína a jeho blízkého okolí.

Klíčová slova

Urbanizace, město, Zlín, Tomáš Baťa, urbanistický odkaz

Title

Bata and Zlin – Urbanization and his Legacy Nowadays

Anotation

This bachelor thesis deals with the urbanization of the city Zlín with a focus on the legacy of Tomáš Baťa today. In the introductory chapters, the bachelor thesis describes the basic used methodology. Furthermore it focuses on the theoretical concepts of the urban anthropology and the historical development of the city Zlín in the field of urbanization and industrialization. Through the scientific literature and through authors own research, questionnaire survey and emotion mapping, this thesis contains a view and interpretations of the city Zlín and Tomáš Baťa's legacy from the perspective of the inhabitants of Zlín and it's immediate surroundings.

Keywords

Urbanization, city, Zlin, Tomas Bata, urbanization legacy

„Lidé se obávají neznáma. Jest pravda, že každé opuštění starého znamená nejistotu – skok do tmy. Avšak kdo chce pomoci sobě a jiným, musí opustit dobré, aby mohl vybojovat lepší. Nesmí držeti pevně vrabce v hrsti jen proto, že je lepší než holub na střeše. Bez odvahy ke změně není zlepšení, a tak není ani blahobytu!“

Tomáš Baťa

Obsah

Seznam grafů.....	9
Úvod.....	10
1. Metodologie	12
1.1 Metody získávání dat.....	12
1.2 Průběh rozhovorů	14
1.3 Pocitová mapa.....	15
1.4 Etika výzkumu	16
1.5 Seznámení s respondenty.....	16
1.6 Cíle výzkumu.....	17
1.6.1 Výzkumné otázky	18
2. Teoretické zakotvení	19
2.1 Urbanizace	19
2.1.1 Definice urbanizace.....	19
2.1.2 Historie a antiurbanismus.....	20
2.2 Sociologická Chicagská škola	21
2.3 Suburbanizace.....	22
2.4 Město	23
2.4.1 Definice města	24
2.4.2 Image města	25
2.4.3 Prvky města.....	26
3. Historie města Zlín a Tomáše Bati.....	28
3.1 Historie města Zlín	28
3.2 Začátky průmyslu	28
3.3 Baťovská éra.....	29
3.4 Stavební umění	29
4. Interpretace výzkumu.....	32
4.1 Interpretace rozhovorů.....	32
4.1.1 Charakteristika města Zlín a jeho soudobá podoba	32
4.1.2 Změny města Zlín za posledních 10 let	34
4.1.3 Suburbanizace města Zlín	35
4.1.4 Pohled na historické centru a jeho změny a image	35
4.1.5 Baťův odkaz a návrat obuvi do Zlína.....	37
4.1.6 Zlínská architektura.....	39
4.2 Dotazníkové šetření	39

4.3 Interpretace pocitové mapy	43
5. Závěr	46
Seznam použité literatury	48
Seznam příloh.....	51

Seznam grafů

Graf 1 - Procentuální zastoupení mužů a žen (Jiráková)	40
Graf 2 - Procentuální věková kategorie (Jiráková)	40
Graf 3 – Bydlení (Jiráková).....	41
Graf 4 - Prvotní myšlenka na město Zlín (Jiráková)	41
Graf 5 - Období formování města (Jiráková)	42
Graf 6 - Charakteristika města Zlín (Jiráková).....	42
Graf 7 - Hodnocení odkazu Tomáše Bati (Jiráková).....	43
Graf 8 - Pocitová mapa – procentuální zastoupení mužů a žen (Jiráková)	44

Úvod

V úvodu se zabývám popisem důvodů, které mě vedly k výběru tématu bakalářské práce.

Jak jsem se k tématu dostala? Dlouho jsem přemýšlela nad tématem k bakalářské práci. Napadlo mě spoustu myšlenek, ale chtěla jsem psát o něčem, co je mé osobě blízké. Na tuto myšlenku mě přivedl přítel, když jsme jeli centrem Zlína. Bylo by zajímavé se dozvědět, jak se lidé dívají na Zlín a Baťův odkaz v současné době. V počátcích jsem se chtěla zaměřit hlavně na odkaz, který je součástí města a nestojí nijak samostatně. Napadla mne i myšlenka komparace pohledů různých generací, bohužel v současné situaci to nebylo úplně možné. Nakonec jsem myšlenku komparace zavrhla. Také jsem přemýšlela nad možností rozhovorů pouze s lidmi, kteří tu baťovskou éru zažili. Respondentů by nebylo mnoho, ale kvůli nepříznivé situaci s covidem 19 jsem bohužel tuto myšlenku též nezrealizovala. I když si myslím, že by to bylo jistě zajímavé. Nakonec se mi podařilo sehnat respondenty z různých věkových kategorií. Díky nim jsou pohledy na danou problematiku rozmanitější, než kdyby se jednalo pouze o respondenty stejné věkové kategorie.

Ve Zlíně jsem se narodila. Od malička jsme jezdili do Zlína s rodinou za pradědečkem, který bydlel v Baťovském půldomku. I když přímo ve Zlíně nežiji, vyskytuji se tam často. Mám k městu vytvořený citový vztah. Tento vztah směřuje více k určitým lokalitám. Je pozitivní i negativní. Záleží na konkrétním místě. Proto jsem také vytvořila pocitovou mapu, která ukazuje, jaké lokality mají obyvatelé Zlína spojeny s rozličnými pocity.

Od jisté doby jsem začala více zabývat historií města především s důrazem na baťovskou éru. Zaujalo mne především to, že tato doba se stala nejen historií města, ale zároveň odkazem, který můžeme sledovat i v současné době. Historie města sice sahá až do 13. století, ale domnívám se, že nejvíce formovalo současnou podobu města 19. století a následující baťovská éra. Myslím si, že každý člověk, který ve Zlíně v jeho okolí bydlí, má určitý pohled či názor na město a jeho historickou část spojenou s Tomášem Baťou. V této práci se těmito tématy zabývám. Sama bych se chtěla až dostuduju, do Zlína přestěhovat a najít si práci v oboru, ve kterém bych se mohla zabývat zlepšováním města pro občany Zlína a jeho okolí.

Cílem této práce je zjistit, jak obyvatelé města Zlín a jeho okolí interpretují svůj pohled na urbanizaci města a odkaz Tomáše Bati v současné době.

Dále se zabývám tím, jak je práce strukturována. V úvodu práce popisují, jak jsem k danému tématu dospěla a důvody, které mě vedly k tomu, proč jsem si toto téma vybrala.

Poté se věnuji popisu metodologie a vybraným metodám. Pro tuto práci jsem vybrala metody polostrukturované rozhovory, dotazníkové šetření a pocitovou mapu.

Dále se zabývám teoretickým zakotvením, ve kterém se nejvíce zajímám o fenomén urbanizace. Jelikož se města rozrůstají a mění, zabývala jsem se v rozhovorech i fenoménem suburbanizace. Následuje kapitola, ve které se zabývám historií města a odkazem Tomáše Bati. Předposlední kapitola se zabývá interpretací dat z rozhovorů uskutečněných se šesti respondenty, dotazníkového šetření, do kterého se zapojilo 33 respondentů a interpretaci pocitové mapy, na které se spolupodílelo 30 respondentů. Jedná se o hlavní body této práce. V závěru jsem shrnula základní poznatky a odpověděla na výzkumné otázky.

1. Metodologie

1.1 Metody získávání dat

Před samotným výzkumem jsem se zaměřila na několik otázek týkající se plánování výzkumu. Jaké metody při výzkumu budu používat? Kde budu shánět respondenty? Na co konkrétně se budu dotazovat? I když se zdají být tazatelské otázky to nejdůležitější, musela jsem se nejprve seznámit s patřičnou literaturou k tématu. Podle níž jsem vytvořila plán s cíli a úkoly. Literatura týkající se metodologie mi pomohla lépe uchopit téma a směr práce.

Metodologie této práce je založena na kvalitativním výzkumu v podobě polostrukturovaných rozhovorů. Cílem výzkumu je zjistit, jaké pohledy mají obyvatelé města Zlína a jeho blízkého okolí na odkaz Tomáše Bati v dnešní době. A jaké pohledy převládají ohledně urbanizace města. Výzkum jsem prováděla v oblasti města Zlín a okolí do 20 kilometrů z důvodu snadnějšího získávání respondentů, kteří znají město také velmi dobře, i když v něm přímo nežijí. Jako doplňující metoda byla zvolena metoda dotazníkového šetření, která měla pouze ucelit záměr zkoumaného tématu. Byla vytvořena i pocitová mapa města Zlín.

Vycházela jsem z teorie, která dle Ondřeje Špačka v kvalitativním výzkumu slouží jako podklad pro kladení otázek, a to v průběhu celého výzkumného procesu, nikoli jen v jeho počátku (Špaček 2019: 30). V knize *Metody výzkumu ve společenských vědách* se můžeme dočíst od autorky Hedviky Novotné v kapitole *Kvalitativní strategie výzkumu*, že není snadné shrnout podstatu kvalitativního výzkumu do jedné věty nebo definice, jelikož v rámci kvalitativních strategií existuje vedle sebe několik přístupů, které se ne vždy překrývají natolik, aby všechny bylo možné shrnout do jednoznačného tvrzení (Novotná 2019: 260). Dále se můžeme dočíst, co je podstatou kvalitativního výzkumu: „porozumění se snažíme budovat přímo v prostředí a kontextech, kde se zkoumané fenomény nacházejí, nikoliv v prostředí uměle vytvořeném“ (Novotná 2019: 260). Tedy dělat výzkum v laboratorním prostředí není validní a nedocílíme požadovaného výsledku. Od Hedviky Novotné se také dozvídáme, že kvalitativní výzkum: „se snaží porozumět jednání aktérů i sociálním strukturám, v nichž se toto jednání uskutečňuje“ (Novotná 2019: 286).

Emická perspektiva neboli samotný pohled zkoumaného respondenta na danou problematiku či fenomén je důležitá u kvalitativního výzkumu. Novotná se zmiňuje v kapitole *Kvalitativní strategie výzkumu*, že: „pro kvalitativní výzkum je charakteristické, že klade důraz na emickou perspektivu, tj. na to, jak danou situaci, jev, fenomén, problém nahlíží

sami aktéři“ (Novotná 2019: 262). Tato perspektiva byla důležitá i v mém výzkumu, který je především zaměřený na názory a pohledy respondentů na určitý jev.

Kvalitativní výzkum má vícero přístupů a pro tuto práci jsem se inspirovala fenomenologickým přístupem, který: „se cíleně soustředí na vysoce subjektivní lidskou zkušenost, na to, jak je prožívána, popisována, interpretována, atributována k příčině, vztahována k určitému fenoménu, události, stavu apod., a to s ohledem na význam, který je jí připisován“ (Novotná 2019: 275). Nejvíce se užívá v psychologii, ale v antropologii se dá užít ve výzkumu, který je založený na polostrukturovaných rozhovorech. „Jde v něm o zachycení zkušeností aktérů s nějakým fenoménem, tedy o jejich reflexi daného problému“ (Novotná 2019: 275). Tyto rozhovory nemají jasně danou strukturu, pouze se jedná o jakousi částečnou strukturu či kostru, ale není vyloučené odklonění se od daných otázek. Před všemi rozhovory s respondenty jsem měla vytvořený soupis otázek týkajících se témat, kterým jsem se chtěla věnovat. Během rozhovoru, jelikož jsem si vybrala metodu polostrukturovaného rozhovoru, jsem nechala respondenty volně hovořit o tématu, i když se od dané struktury odklonili. Poté jsem pokládala doplňující otázky.

Doplňující metodou bylo zvoleno dotazníkové šetření, které: „lze chápat jako metodu, při které se sbírají data o určité populaci prostřednictvím dotazníku jakožto nástroje“ (Špaček 2019: 143). Hlavním způsobem dotazníkového šetření byl způsob samostatného vyplňování dotazníku respondentem. Špaček přikládá vysvětlení tohoto způsobu a to, že si respondent sám pro sebe čte otázky, zaškrťává a vybírá odpovídající varianty odpovědi či vypisuje otevřené dotazy (Špaček 2019: 144). Dotazník jsem tvořila online, bylo to v době, kdy byla situace s covidem 19 složitější a nechtěla jsem riskovat nakažení sebe či ostatních obyvatel. Umístila jsem ho na sociální sítě, především na Facebook a Instagram, aby byl dostupný všem potencionálním respondentům. Dále jsem požádala své známé o sdílení odkazu na dotazník, abych docílila většího dosahu. Podařilo se mi získat zpět 33 vyplněných dotazníků.

Jak bylo již výše zmíněno, výzkum byl prováděn především pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Všechny rozhovory byly prováděny v prostředí domácností buď mojí, nebo respondentů. Cílem bylo zvýšení komfortu respondentů. Situace s covidem 19 byla velmi špatná, a sehnat respondenty nebylo vůbec snadné. Využila jsem několik kontaktů od kamarádů a bývalých spolužáků, kteří v dané lokalitě bydlí, abych se dostala i do jiných věkových kategorií a měla rozmanitější pole působnosti, co se týče pohledů respondentů z různých věkových kategorií. Tazatelské otázky rozhovorů se týkaly několika témat.

1.2 Průběh rozhovorů

V této podkapitole se zabývám průběhem rozhovorů. Jako metodu jsem zvolila polostrukturované rozhovory, v nichž jsem vymezila jednotlivé tematické oblasti.

Prvotní seznámení s respondentem

Ptala jsem se respondenta na věk a kde přibližně bydlí jen okrajově, abych měla představu, zda přímo ve Zlíně, nebo v okolí. V neposlední řadě jsem se ptala, zda nebude vadit, že rozhovor bude nahráván, jen pro soukromé účely bakalářské práce. Než jsem zapnula diktafon, vedla jsem s každým respondentem neformální rozhovor více zaměřený na úplně jiné téma, abych předešla prvotní nervozitě, kterou jsme pociťovali oba, já i respondent, jelikož mi bylo vždy řečeno, že o tom tématu určitě nic neví. Vždy jsem respondenty uklidňovala, že nechci žádnou historii, ale pouze jejich pohled na dané téma.

Pohled na soudobou podobu města

Byla to popravdě vždy má první otázka, na kterou jsem se ptala. Jaký mají respondenti pohled na soudobou podobu města? K tomu jsem doplnila podotázky typu: „Co se Vám/ti líbí nebo naopak nelíbí na městě Zlín? Co bys/byste změnil/a?“, jelikož žádný z respondentů se sám neujal vedení rozhovoru. Zajímalo mě názor respondentů s odstupem času (deseti let), jak se město změnilo a rozvíjelo. K tomuto tématu se velmi váže i otázka stále probíhající suburbanizace, které jsme se u některých respondentů zastavili více u některých méně.

Pohled na historické centrum města

Jelikož každý respondent by mohl za historickou část považovat jinou oblast, každému respondentovi jsem ujasnila, kterou část odkud kam myslím, a co chci, aby to toho bylo zahrnuto. Do historické části jsem zahrnula areál Svit s budovou 21, obchodní dům, hotel Zlín a část Zlín – Letná. Samozřejmě z pohledu historie se i tato část výrazně měnila, tudíž jsme se dostali i k otázce změn, a to nejen v historickém centru, ale ve městě jako takovém. Chtěla jsem též zjistit, zda se jejich názor či pohled změnil za průběhu jejich života či pobytu ve Zlíně.

Odkaz Tomáše Bati

Jak již název napovídá, rozhovor se velmi dotýkal v různých částech odkazu Tomáše Bati. Ptala jsem se přímo na odkaz, který tady zanechal. Dále i na to, zda hraje v dnešní době tento odkaz nějakou roli. Pokud byla odpověď ano, doptávala jsem se dále jakou roli hraje, a to

nejen odkaz, který stále můžeme vidět, ale i jeho myšlenka, která bych řekla přetrvává dodnes. Většina respondentů konstatovala, že určitou roli hraje odkaz i myšlenka v dnešní době, ale v menší míře, než by si zasluhovala.

Návrat myšlenky zpět

V této fázi rozhovoru se mi osvědčila otázka na návrat Baťovi myšlenky o urbanizaci Zlína a rozvoje obuvnického průmyslu. Někteří respondenti v jiných otázkách uvedli, že se vrací život tam, kde byl předtím. Myšleno tak, co se týká firem v historickém centru města a také celkem velký návrat obuvnictví díky firmě Vasky a dalším. Dále uvedli, že do takové míry, jako tomu bylo za Tomáše Bati se výroba a průmysl do města asi nikdy nevrátí.

Jak se cítí respondenti v různých lokalitách města?

Má poslední položená otázka byla mířena na pocity respondentů ve městě. Chtěla jsem, aby uvedli místa, takže jsem položila rovnou doplňující dotazy. „Kde se cítíte dobře? Kde se cítíte špatně? Na kterém místě cítíte jistou nostalgii? Kde se ve městě cítíte bezpečně?“. Odpovědi respondentů byly velmi různorodé. Chtěla jsem získat data, která jsem poté využila při tvorbě pocitové mapy

1.3 Pocitová mapa

Při jakémkoli výzkumu, jehož předmětem je město, bývají přítomni odborníci z různých oborů jako např. sociologové, antropologové, geografové apod. Autoři se navzájem inspirují a spolupracují (Ferenčuhová 2013: 148).

Jelikož jsem chtěla vytvořit pocitovou mapu, proto jsem zařadila tuto otázku i do rozhovoru s respondenty, abych získala informace o tom, kde a jak se ve městě lidé cítí. „Pocitové mapy lze chápat jako podskupinu mentálních map (Gould, White 1974) a jako takové spadají do oboru zvaného behaviorální geografie, která se zabývá studiem chování jednotlivců v prostoru a také jejich vnímáním místa, výběrem lokality či volbou trasy“ (Daněk 2013 in Pánek, Paszto 2016: 2).¹

Prvním krokem k vytvoření pocitové mapy bylo vytvoření krátkého dotazníku. Tazatelské otázky se týkaly pouze jasně uvedených pocitů. Ptala jsem se na 4 konkrétní pocity a cílem bylo zjistit, kde se lidé ve Zlíně cítí dobře, špatně, nostalgicky a bezpečně. Po vytvoření dotazníku jsem jej umístila na sociální síť a přeposlala známým. Poprosila jsem je o pomoc, aby tento dotazník šířili dál a dostal se k co nejvíce lidem. Do této mapy jsem

¹ Mentálními mapami se zabýval i teoretik Kevin Lynch (2004) v knize *Obráz města*.

zahrnula také odpovědi respondentů, se kterými byly prováděny rozhovory. Dohromady jsem získala 30 respondentů. Poté jsem si stáhla mapu Zlína z Mapy.cz. V programu Adobe Illustrator za pomoci mého přítele jsem zakreslovala místa na mapě. Pro každý pocit jsem zvolila jinou barvu. Pro pocit pohody a štěstí jsem zvolila žlutou barvu, pro špatný pocit hnědou barvu, pro pocit nostalgie zelenou barvu a pro pocit bezpečí růžovou barvu. Vedle mapy se nachází legenda, ve které jsou zapsána místa nejvyššího výskytu jednotlivých odpovědí.

1.4 Etika výzkumu

Jednou z nejdůležitějších věcí, kterou si musíme ujasnit ještě před započatým výzkumem je samotná etika výzkumu. Je velmi důležité, abychom věděli, jak se máme k dotazovaným, kteří se výzkumu účastní, chovat. Vždy před každým rozhovorem jsem respondenta seznámila s průběhem rozhovoru a dalšími okolnostmi. U žádného respondenta jsem se nesetkala s nesouhlasem, za což jsem byla opravdu ráda, jelikož se potenciální respondenti nesháněli snadno. Vycházela jsem z etického kodexu české asociace pro sociální antropologii (CASA 2020).

Dalším krokem byl ústní informovaný souhlas respondentů. Jednalo se o souhlas s nahráváním rozhovoru, který bude sloužit pouze pro účely bakalářské práce a bude do jisté míry anonymní. Většina rozhovorů probíhala u mě doma nebo v obydlí respondenta. Pro lepší náladu jsem podávala kávu nebo čaj a malé občerstvení. Se stejným milým přístupem jsem se setkala u respondentů, u nichž probíhal rozhovor v jejich obydlí.

1.5 Seznámení s respondenty

Mého výzkumu se celkově účastnilo šest respondentů ve věku od 18 do 80 let. Jedná se o tři ženy a tři muže, kteří žijí přímo ve Zlíně nebo v jeho nejbližším okolí.

V době, kdy jsem chtěla započít svůj výzkum, bylo nejtěžší sehnat jednotlivé respondenty. Lidé na ulici se nechtěli bavit více jak pár minut, tudíž jsem usoudila, že bude nejjednodušší zkusit to přes rodinu a známé. Dostala jsem tipy a následně jsem je požádala o rozhovor. Žádný z respondentů neměl s rozhovorem problém a každý z nich proběhl v pořádku. Respondenti nepůsobili negativně, spíše mile a vstřícně a nebáli se mluvit především o svých zážitcích.

Jak bylo zmíněno v podkapitole 1.4 *Etika výzkumu*, vše použité v této práci bude anonymní. Respondenti sami od sebe zmínili, že nechtějí být uvedeni pod pravými jmény, ale

nevadí, když použiji na seznámení jejich sociální status. Vymyslela jsem si proto úplně nová jména, kterými jsem oslovovala respondenty při rozhovorech, abych chránila identitu.

Pavel – muž, zaměstnaný, 27 let. Nebydlí přímo ve městě Zlín, ale v jeho blízkém okolí. Nechtěl abych uváděla, kde přesně bydlí. Rozhovor proběhl 17. 1. 2022.

Marie – žena, zaměstnaná, 35 let. Bydlí ve Zlíně v příměstské oblasti Zlín – Příluky. Rozhovor proběhl 25. 1. 2022.

Jonáš – muž, student, 18 let. Bydlí ve Zlíně. Také nechtěl uvádět přesnější polohu. Rozhovor proběhl 27. 1. 2022.

Tereza – žena v důchodu, 80 let. Ve Zlíně žije 80 let a bydlí v příměstské části Zlín – Malenovice. Rozhovor proběhl 28. 1. 2022.

Lumír – muž, zaměstnaný, 54 let. Bydlí v okolí Zlína od narození, nyní žije v Napajedlích. Rozhovor proběhl 3. 2. 2022.

Máša – žena, zaměstnaná, 49 let. Bydlí ve Zlíně na Jižních svazích. Rozhovor proběhl dne 6. 2. 2022.

1.6 Cíle výzkumu

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jak lidé vnímají odkaz Tomáše Bati v dnešní době. Dále mne zajímaly názory či pohledy obyvatel na urbanizaci města Zlína v dnešní době a za jejich života. Zajímalo mě, jak obyvatelé vnímají podobu města, kterou vidí každodenně a ve srovnání s historií a také s odstupem 10 let. To samé mně zajímalo i u vlivu či odkazu Tomáše Bati ve městě, zda tady hraje vůbec nějakou roli či nikoliv.

Při svém výzkumu jsem se zaměřila na otázky týkající se soudobé podoby města. Další otázky se týkaly vzpomínek a historie, jak si město respondenti pamatují. Dále jsem se zaměřila na suburbanizaci, která stále probíhá. Nejvíce jsem se zaměřila na historickou část města, (následně jsem tuto oblast vymezila pouze ústně), která představuje jeden z největších odkazů Bati ve Zlíně. Nejen tedy na jeho podobu, ale i význam a jeho změny, které proběhly nebo stále probíhají. V neposlední řadě jsem se zaměřila na to, jakou roli hraje Baťův odkaz v dnešní době, protože sami respondenti hovořili, o jeho urbanistických cílech a projektech.

1.6.1 Výzkumné otázky

Na začátku kvalitativního výzkumu, jsem si stanovila dvě základní výzkumné otázky, na které jsem se touto prací snažila odpovědět. A to především prostřednictvím dat, které jsem získala polostrukturovanými rozhovory. Dále jsem realizovala stručné doplňující dotazníkové šetření.

Hlavní výzkumné otázky:

1. Jak obyvatelé Zlína a okolí vnímají město, ve kterém žijí?
2. Jak obyvatelé Zlína a okolí interpretují odkaz Tomáše Bati a jeho vliv na současnou podobu města?

Okolím Zlína chápu především města a vesnice s dojezdem 15 kilometrů. Lidé z těchto obcí pravidelně dojíždí do Zlína z důvodů jako jsou práce, školy nebo nákupy.

2. Teoretické zakotvení

2.1 Urbanizace

V prvotní myšlence na téma bakalářské práce, jsem chtěla vysvětlit pojem urbanizace. Nechtěla jsem se hned pouštět do definice, kterých je mnoho. Na urbanizaci se lze dívat z různých hledisek. Po rešerši odborné literatury jsem dospěla až k *Antropologickému slovníku* Jaroslava Maliny, ve kterém jsem našla stručné následující vymezení. „Urbanizace neboli poměšťování, přeměna sídlištních struktury na sídliště městského typu“ (Nováková 2009: 4352). Samostatným definicím urbanizace se věnuji v následující podkapitole.

2.1.1 Definice urbanizace

Urbanizace je pojem, při kterém si vybavíme pohyb obyvatelstva z vesnického do městského prostředí, jedná se spíše o koncentraci na určitém místě. Je to zároveň také komplex procesů z různých sfér a to sociálních, ekonomických, demografických a kulturních. „Proces celkové přeměny prostorových forem organizace společnosti se všemi jeho podstatnými předpoklady a důsledky“ (Veselá 1998: 31). Urbanizace je spojena s industrializací, tedy nemůžeme proces urbanizace brát pouze jako přesídlování lidí do měst, nebo rozrůstání měst samotných. Jedná se o korelaci mezi koncentrací obyvatel a růstem počtu obyvatel ve městech. Zároveň vzrůstal počet pracovních příležitostí v oblasti průmyslu (Musil 2002: 15).

Z hlediska demografického je urbanizace procesem koncentrace obyvatelstva do měst. Ze sociálně ekonomického hlediska je spojena s rozvojem dělby práce a pokud jde o formování způsobu života lidí, vytváří urbanizace nový sociální rámec rozvoje lidských potřeb, činností a postojů (Veselá 1998: 31).

Naopak v knize *Město naruby: vágní terén, vnitřní periferie a místa mezi místy* se od autora Radana Haluzíka můžeme dočíst následující charakteristiky daného procesu: „Urbanismus sám sebe chápe jakožto městské či obecněji územní plánování. [...] Jasně definování struktury města na základě či možná nejracionálnějších principů“ (Haluzík 2020: 121).

Dle Jiřího Musila a jeho příspěvku v *Sociologické encyklopedii* můžeme pod pojmem urbanizace v sociologii rozumět dva společenské procesy. Za prvé se jedná o růst počtu lidí, kteří žijí ve městském způsobem života, bez ohledu na to, jestli bydlí či nebydlí přímo ve městě. Za druhé jde o proces zvětšování relativního počtu obyvatel, kteří bydlí ve městech (Musil 2018). Tedy urbanizace není pouze o růstu počtu lidí nebo města, ale opět musíme brát tyto procesy jako celek.

2.1.2 Historie a antiurbanismus

Urbanizace a její historie sahá až do velmi vzdálené minulosti, k velkým říším řeckým, římským či egyptským. Stejně jako v dnešní době šlo o lidi, kteří se shlukovali na jednom místě, které patřilo jedné říši. Ve své práci se však budu věnovat urbanizaci v době moderní. Miroslav Hroch se v knize *Cesty urbánní antropologie: tradice – nové směry – identita* zmínil o 19. století. Nejednalo se pouze o věk, kdy se utvářely moderní národy, ale toto století se také stalo symbolem industrializace a urbanizace. Tyto procesy přispěly k přeměně tváří mnoha měst a zároveň přeměnily proporcionalitu celkové sítě jednotlivých zemí. Hroch zároveň připomenul, že moderní urbanizace nezasáhla všechna města ani stejnou měrou, ani ve stejné době, tudíž formování moderních národů probíhalo asynchronně a s rozdílnou intenzitou (Hroch 2013: 7). I když urbanizace zažívala svůj rozkvět v 19. století, tak její původní myšlenka sahá přinejmenším do 17. století a navazuje na koncepce přítomné v evropském prostoru (Haluzík 2020: 121).

K největším průkopníkům zkoumání tohoto fenoménu patří sociologové ze Chicagské školy. Ti se začali zabývat urbanizací a konkrétněji problémem městské aglomerace (Jeřábek 2013: 30). O Chicagské škole a jejich průkopnících se budu zabývat v podkapitole 2.2 *Sociologická Chicagská škola*.

„Prostor antropologie je nutně historický, protože je to prostor obsazený lidskými skupinami...“ (Augé 1999: 11). Antropologie urbanizace je spojená výhradně s lidmi. Marc Augé v díle *Antropologie současných světů* hovoří o tom, že antropologie je definována jako výzkum přítomnosti vzdálených společností. Tedy antropolog bude hledat a zkoumat rozdíl, který je zasazen do prostoru, nikoli času. Zkoumání urbanismu v rovině antropologie nikoli sociologie je zaměřena na společnost nikoli na město. Zároveň musí dbát na to, jak bylo několikrát řečeno, že společnost a místo jsou jeden celek (Augé 1999: 10–11). Dle mého názoru se jedná o velice důležitý prvek, který se ve výzkumu nesmí opomíjet. Při výzkumu, který jsem prováděla, nešlo jen o jeden fenomén, na který jsem se zaměřila nejvíce, tím je město, ale i o obyvatele a jejich vzpomínky, jelikož mě zajímal jejich pohled na prostor v současné době i v minulosti prostřednictvím jejich vzpomínek na město a lidi kolem.

Z historického hlediska se lze setkat i s jedním velice nepopulárním názorem na fenomén velkého města. Velká města byla obviňována a odsuzována napříč společenskými vrstvami z důvodu vysoké úmrtnosti a malé porodnosti obyvatelstva. „Město bylo nezdravé, morálně zhoubné, bylo obviňováno z ničení tělesných i duševních sil národů“ (Musil 1967:

26). O obavách z velkého nárustu měst se hovořilo od 17. století. Během tohoto století se snažili panovníci zabránit i rozvoji měst, aby rovnováha města a vesnice byla zachována. Mezi myšlenkovými proudy se v této době objevil tzv. antiurbanismus (Musil 1967: 26).

„Antiurbanismus byl a je vždy směsí ideologických prvků a objektivně zjištěných fakt“ (Musil 1967: 25). Již v 17. století k tomuto směru, napříč společenskými vrstvami, vznikl pozitivní vztah. Uvedl to na příkladu John Graunt v roce 1662, který provedl rozbor údajů matricy v Londýně. Právě v Londýně žilo více přistěhovalců než původních obyvatel narozených v dané lokalitě. Mortalita zde převyšovala natalitu. Graunt zjistil, že zde umírá každý třicátý druhý člověk kvůli špatnému životnímu prostředí a nemocem, kdežto na venkově každý padesátý člověk (Musil 1967: 25–26).

„Hlavním zdrojem antiurbanismu v 19. století byl nepochybně sám růst města“ (Musil 1967: 31). Ani po dvou staletích se urbanismu v očích lidí moc nedařilo. Byl více spojován s industrializací měst. Proces urbanizace byl v 19. století době nejvíce posílen průmyslovou revolucí. Města se začala rapidně zvětšovat a industrializovat.

2.2 Sociologická Chicagská škola

Zájem o zkoumání města projevila především sociologická Chicagská škola. Zakladatelé chtěli vytvořit školu jako výzkumnou instituci, se zaměřením na problémy městské aglomerace. Nezaměřovali se na město jako na jeho podobu, spíše na lidi, kteří v něm žijí a kladli si otázky týkající se jevů ve městě (Jeřábek 2013: 30).

Nejvýznamnějšími průkopníky tohoto směru byl William Thomas, Robert Ezra Park a Ernest Burgess. Každý z nich do problematiky vnesl svůj pohled a výzkumnou praxi. Věnovali se městu především z pohledu sociologie a empirického výzkumu.

William Thomas se zaměřoval na postoj člověka z hlediska sociologie a věnoval se také rasovým otázkám. Robert Ezra Park zkoumal příčiny společenských jevů v souvislosti s územními odlišnostmi a s charakteristikami skupin obyvatel žijících ve městě, které se snažil popsat a vysvětlit. Dříve se zaměřovali na studium obyvatel města, Park se zaměřil na studium města, ne obyvatel (Jeřábek 2013: 34–37).

O sociologické Chicagské škole se můžeme dočíst i v knize *Sociologie města 20. a 21. století* od autorky Slavomíry Ferenčuhové. „Růst města a proměny způsobu života, které se městské prostředí zdálo posilovat, totiž skutečně představovaly poměrně velkou neznámou“ (Ferenčuhová 2013: 67). Tím chce autorka říci, že než se začali sociologové zabývat tímhle

fenomémem, neexistovalo takřka nic a nikdo, kdo by jej vysvětlil. Dále v knize Ferenčuhová představuje shrnutí poznatků o Chicagské škole a jejích představitelích, které jsem uváděla výše.

2.3 Suburbanizace

Suburbanizaci je jako urbanizace určitý společenský proces. Tento jev nastínil Martin Ouředníček v knize *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Při vymezování procesu suburbanizace vycházel ze srovnání s procesem urbanizace. „[...] urbanizace označuje tento proces za stávání se městským. [...] Suburbanizaci můžeme označit proces stávání se předměstským“ (Ouředníček 2002: 40).

Suburbanizace se stává velkým tématem moderní doby, je viditelná a sledovatelná v poslední době na více a více místech než v minulosti. Všimli si toho i respondenti, když jsem zavedla rozhovor na toto téma. Jeden z respondentů uvedl, že se víc a víc lidí stěhuje z centra města na okraj města a staví si tam domy, nebo tento prostor využívají různé firmy nebo se tam staví velká sídliště. Zároveň uvedl, že je to pro něj něco přirozeného, takže podvědomě ví, že existuje proces suburbanizace, ale nijak více se o daný jev nezajímá (Pavel, 27 let).

Ve stejné knize jako Martin Ouředníček – *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky* Luděk Sýkora napsal: „suburbanizaci se zpravidla rozumí růst města prostorovým rozpínáním do okolní venkovské a přírodní krajiny“ (Sýkora 2002: 10). Město tedy neroste jako celek, ale po částech. Vše se odvíjí pouze od přesouvání se obyvatel ze středu města na okraj (dalo by se mluvit o „migraci“ na pomyslný venkov, s tím rozdílem, že lidé žijící na okraji města mají dostupnější např. obchody a další životu potřebné služby). V dnešní době se jedná o přesouvání firem, výroby a kanceláří apod.

O této problematice hovořil Sýkora ve svém textu dále. „V příměstské zóně se v posledních desetiletích vedle rodinných domů začaly stavět i výrobní provozy a obchody“ (Sýkora 2002: 10). Tyto nově vzniklé lokality leží sice mimo kompaktní (celistvou) zástavbu města, ale zároveň jsou stále v rámci metropolitního území města (Sýkora 2002: 10). K podobnému jevu se vyjádřila respondentka Marie (35let) v souvislosti se stavbou velké firmy, jak sama uvedla „hned za domem“, kde chodila venčit svého psa na travnatou plochu a nyní již nemůže, jen proto že se tam staví výrobní hala. Jedná se o lokalitu Zlín – Příluky, která je od města oddělena průmyslovou zónou.

O rozšiřování měst píše Pavel Hnilička v knize *Sídelní kaše – otázky k suburbánní výstavbě kolonií rodinných domů*. Jedná se o jeho pohled na rozšiřování měst v dnešní době. „Okraje dnešních měst jsou postupně zaplavovány jakousi velmi řídkou zástavbou, která se nekompromisně rozlévá do okolí krajiny“ (Hnilička 2012: 29). Jedná se rádooby základní rozšiřování měst, kde jsou předmětem zástavby především rodinné domy, a ne průmyslové zóny.

Jen krátce jsem se chtěla zmínit o suburbanizaci v České republice a nastítnit situaci ve které vznikala. „V České republice k rozvoji suburbánních především residenčních lokalit docházelo již v meziválečném období, zejména podél železničních tratí vycházejících z velkých měst“ (Ryšavý 1994 in Sýkora 2002: 12). Největšímu rozvoji suburbanizace docházelo v Česku kolem největších měst, kolem Prahy a Brna, ale postupem času můžeme tento jev sledovat i u menších měst (Ryšavý 1994 in Sýkora 2002: 12).

Při literární rešerši jsem narazila na článek od Pavla Ptáčka. Jedná se o článek do časopisu *Rozhledy* na téma *Suburbanizace – měnící se tvář zázemí velkoměsta* z roku 1998. Mluvil zde o fázích urbanizace, suburbanizace, reurbanizace apod. Zaujala mě řečnická otázka a následná odpověď. „Co je typické pro období suburbanizační fáze, je skutečnost, že zázemí velkých měst rostou rychleji než města samotná“ (Ptáček 1998: 134). Na tomto příkladu jsem chtěla reflektovat fakt, že jak v dnešní době, tak i před dvaceti lety byla situace týkající se suburbanizace přinejmenším velmi podobná.

2.4 Město

Již při prvotním nápadu na téma bakalářské práce jsem přemýšlela nad otázkou, Co je město? Jak jej definovat? Odpověď na tuto otázku jsem našla celkem snadno. Použila jsem *Antropologický slovník* Jaroslava Maliny a dospěla jsem k odpovědi, která dle mého názoru vyjadřuje ve všech ohledech moji otázku.

„Město, sídelní útvar větší než vesnice, který splňuje určité minimální podmínky pro takové označení. Tato kritéria se v každém státě liší; obvykle mezi ně patří populační velikost, podíl ekonomicky aktivních obyvatel pracujících mimo zemědělství, hustota zástavby, úroveň infrastruktury a služeb. Město se vyznačuje intenzivními prostorovými vztahy a tzv. městských způsobem života; obvykle se skládá z centra, z tzv. vnitřního města a z předměstí (s odlišnými funkcemi); administrativně se dělí na městské čtvrti. Podle převládající funkce se rozeznává město průmyslové, obchodní, obslužné, dopravní, lázeňské či polyfunkční“ (Čapka, Charvát, Malina 2009: 2465).

2.4.1 Definice města

Velkým problémem je, jak město definovat. Definic existuje nespočet, ale která je ta správná? Existuje mnoho rovin a pohledů, ze kterých můžeme město definovat.

Z historického, geografického, hospodářského, demografického atd. Dohromady tady tyto fakta tvoří komplexní celek města, ze kterého vychází následující definice. Jiří Musil napsal pro *Sociologickou encyklopedii* následující definici.

„V sociologickém slova smyslu je město složitým sociálním systémem, vyznačujícím se rozvinutou dělbou práce a velkou hustotou obyvatelstva, které je sociálně velmi různorodé, nezabývá se zemědělstvím a které si vytvořilo systém interakcí, charakterizovaný anonymitou v meziosobních vztazích, partikulárností sociálních rolí a nepřímými způsoby sociální kontroly“ (Musil 2018).

V knize *Urbánní antropologie* se autorka Alexandra Bitušíková zmiňuje o nejcitovanější definici od amerického sociologa Louise Wirtha, který definuje město jako: „relativně velké, hustě osídlené a trvalé sídlo sociálně heterogenních individuí“ (Wirth 1938: 66 in Bitušíková 2003: 7).

Pokud bych měla tyto definice použít při popisu současného Zlína, který je předmětem mého zkoumání, tak bych ho popsala podobnými slovy. Z historického pohledu je strategicky umístěn na obchodní cestu, která vedla údolím. Je velmi hustě osídlený a je zde velmi rozšířena industrializace. V neposlední řadě je dostatečně anonymní, co se týká mezilidských vztahů.

V knize *Sociologie města 20. a 21. století* od autorky Slavomíry Ferenčuhové se dočítáme o různých názorech od sociologů na téma město. Mě nejvíce zaujala podkapitola *Tönnies a město*, ve které kromě jiného autorka zmiňuje vzrůstající anonymitu velkých měst v porovnání s městy malými. „Industriální velkoměsto tak podle Tönniese ničí rysy pospolitosti v sociálním životě, jednak tím, že je centrem kapitálu a jednak tím, že dále odcizuje jednotlivce navzájem“ (Tönnies [1887] 2005: 20 in Ferenčuhová 2013: 49). Tuto pasáž jsem zde zařadila především z důvodu, že dle mého názoru Baťa ve své době vyvracel tuto Tönniesovu myšlenku o tom, jak industriální město ničí pospolitost. Baťa se snažil o pravý opak tím, co všechno dělal pro své zaměstnance, kteří trávili čas pospolu nejen v pracovní době, ale i mimo ni se svými rodinami.

V knize *Cesty urbánní antropologie: tradice – nové směry – identita* v kapitole *Cesty antropologa ve městě: O lidských smyslech, městské krajině a antropologii* se autorka

Karolína Pauknerová vyjadřuje o výzkumném prostředí jako o krajině a užívá termín „urbánní krajina“ neboli město. „Krajina je vždy subjektivní. To znamená, že krajina je vždy taková, jak ji jedinec či skupina rozumí a jak ji zakouší“ (Pauknerová 2013: 89). „Zkušenost prostoru není neutrální, ale projevuje se vnímání ve vztahu věku, pohlaví, společenského postavení a vztahů k ostatním“ (Tilley 1994: 11 in Pauknerová 2013: 90). Tato zkušenost se projevovala i během rozhovoru. Byl rozdíl, když se jednalo o dvacetiletého či padesátiletého respondenta. Jejich názory na zkoumaná témata se lišily.

Vnímání prostředí, na které byl zaměřen výzkum, byl z části ovlivněn i pohledem na zkušenosti respondentů neboli jejich vzpomínky na určité prostředí, v tomto případě na město Zlín.

2.4.2 Image města

Tuto podkapitolu jsem zde chtěla zařadit především proto, že se vztahuje k významu a podobě města. Tento fenomén jsem zařadila do tazatelských otázek v rozhovorech.

Samotnou image města velmi podrobně popisuje Kevin Lynch v knize *Obraz města*. Města se stále vyvíjí, tudíž jejich image není stále stejná. Záleží na několika složkách, které tvoří jeden celek. „Image neboli podoba prostředí se stává ze tří složek. Je to jeho identita, struktura a význam“ (Lynch 2004: 8).

Pokud chceme docílit určitou image objektu, musíme nejprve daný objekt identifikovat a oddělit ho jako samostatnou entitu od jiných celků. Docílíme tedy toho, že objekt nabývá identitu. Zde za identitu nepovažujeme žádnou podobnost s něčím jiným, ale jedinečnost (Lynch 2004: 8). Objekt našeho vnímání by měl mít pro každého člověka nějaký význam. „Význam totiž vyjadřuje i druh našeho vztahu k realitě, který přesahuje pouhé prostorové a formální utváření reality“ (Lynch 2004: 8).

„Image by měl být také dobře sdělitelný a srozumitelný i pro jiné lidi. Relativní důležitost kritérií, která podmiňují kladný obraz věci, se bude lišit v různých situacích a u různých jednotlivců“ (Lynch 2004: 9). Každý jednatel si nejde svoji rovinu pohledu na objekt, svoji představu a význam, díky níž bude nabývat svoji image. Každému bude v daný okamžik vyhovovat jiný význam objektu.

Každá představa o určitém objektu utvrzuje image tohoto objektu. Město by mělo být adaptabilní pro velkou masu lidí různého původu a typu. Každý člověk má jiné požadavky pro

život. Proto se města stále vyvíjí s lidmi, kteří do něj během let vstupují a odcházejí (Lynch 2004: 9–10).

Téma image města jsem zařadila i jako otázku v rozhovorech. Zajímala mě pohled respondentů a jejich představa o image města či jeho části. Konkrétněji jsem se zaměřila na historické centrum města Zlín, které bylo hlavním předmětem zájmu výzkumu. Setkala jsem se u každého respondenta s nepochopením mé otázky. Samozřejmě jsem hned vysvětlila téma a přidala dotaz, jaký má pro ně tento předmět význam, jelikož pohled a představu, kterou mají o historickém centru jsem již znala. Ve většině případů jsem se setkala s odpovědí, že pro ně nemá jiný význam než historický. Na druhou stranu má několik respondentů citový vztah především k budově 21² v areálu Svitu. Respondent Lumír (54 let) se zmínil ve své vzpomínce z dětství na svého dědečka, který bydlel ve Zlíně, přímo v jednom z Baťovských domků. Dále zavzpomínal na strýce, který mu vyprávěl o době, kdy fungovaly Baťovy továrny. *„Vždy, když začínala nebo končila směna, tehdy tam pracovala hromada lidí, tak jak vyšli z továrny úplně se musela zastavit doprava. Jelikož neexistoval žádný podchod jako dneska, tak lidi chodili normálně přes hlavní cestu“* (Lumír, 54 let).

2.4.3 Prvky města

Město jako takové se skládá z různých částí a prvků. V této kapitole se snažím přiblížit pět základních prvků, které jsou významné. Dle Kevina Lynche bude studován obsah městského image jen v případě, pokud vychází z fyzických forem. Celek by se měl snáze rozložit právě do pěti základních prvků, což jsou okraje, oblasti, cesty uzly a významné prvky. Obecná platnost těchto prvků je nepochybná (Lynch 2004: 47). Díky těmto prvkům se můžeme správně orientovat ve městě. Používala jsem je i při rozhovorech, abych lépe určila oblast, která byla předmětem rozhovoru. Tyto prvky můžeme popsat následovně:

„Cesty. Jsou to jakési dráhy, po nichž se obvykle, příležitostně nebo potencionálně pozorovatelé pohybují“ (Lynch 2004: 47). Lidé je využívají k pohybu ve městě a díky tomuto prvku mohou pozorovat město kolem sebe. Kolem cest probíhá vytváření dalších vazeb a uspořádávají se zde další prvky (Lynch 2004: 47).

„Okraje. Okraje jsou lineární prvky, které nejsou pozorovateli přímo využívány“ (Lynch 2004: 47). Jedná se o například břehy řek, hranice zástavby, zdi apod. Můžeme je vnímat také jako švy, které spojují oblasti dohromady (Lynch 2004: 47).

² Jedná se o „zlínský mrakodrap“. Zmiňuji se o ní v podkapitole 3.4 *Stavební umění*.

„Oblasti. Oblastmi rozumíme střední až velké části města“ (Lynch 2004: 47).

V každém městě jsou tyto oblasti různé a mají svůj charakter, podle kterého je můžeme snadno popsat a poznat. Dle Lynche lidé své město strukturují právě způsobem, že využívají oblastí a cest. Záleží na individuálním pohledu jedince, zda je pro něj dominantnější oblast nebo cesta (Lynch 2004: 47). Pro respondenty byly rozhodně důležitější celé oblasti než cesty, z hlediska popisu místa. Nejvíce ale využívali k popisu převážně budovy, které se hodně ve městě měnily, či stavěly nové. Jedná se další významné prvky, o kterých se dočteme níže.

„Uzly. Nazýváme tak body a strategická místa ve městě, do nichž pozorovatel může vstupovat“ (Lynch 2004: 47). Jedná se o křižovatky, křížení a sbíhání cest či moment, kdy se jedna struktura mění ve druhou (Lynch 2004: 47). Sama jsem tento prvek použila k přesnějšímu vymezení oblasti historického centra při rozhovorech. Respondenti tak lépe pochopili, o kterou oblast se jedná. Sami pak více mluvili, právě o prolínání historické struktury města s moderní. *„Je celkem logické, že se město modernizuje, patří to do celkové podoby města i do myšlenky Bati, aby bylo město co nejvíce pro lidi a šlo do budoucnosti. Takže ta pomyslná čára mezi historickým centrem a moderníma budovama je znatelná, ale pomalu mizí“* (Máša, 49 let).

Posledním prvkem jsou „významné prvky“. „Významné prvky představují další druh vztažných bodů. V tomto případě pozorovatel mezi tyto prvky přímo nevstupuje, ale má je kolem sebe“ (Lynch 2004: 48). Zde se jedná o hmotné objekty jako znamení, budova, obchod či hora. (Lynch 2004: 48). Měly by být snadno rozpoznatelné i ve větší skupině objektů. V případě města Zlína se může jednat o budovu 21, která je nejvyšší ve městě, takže se podle ní dá snadno orientovat. *„Budova 21 je dejme tomu střed Zlína, ze které se můžeme podívat, kde, co je a zároveň se dá podle ní dobře orientovat“* (Jonáš, 18 let).

3. Historie města Zlín a Tomáše Bati

3.1 Historie města Zlín

Samotná historie města sahá do roku 1332, kdy se objevuje první písemná zmínka o městě. Zlín byl sídelním městem majitelů panství (Zlín 2022). Tématem historie Zlína se zabýval Zdeněk Pokluda v knize *Sedm století zlínských dějin*. Zlín byl prodán bratry Vilémem a Fricem z Egerberka královně Elišce Rejčce společně se statky Hustopeče. Na konci 14. století byl Zlín ve vlastnictví rodu Šternberků, ale ti jej museli prodat v důsledku husitských válek. Po těchto válkách nastal na víc jak sto let mír, ve kterém Zlín jako městečko vzkvétal. V této době vládl král Vladislav, který Zlínu potvrdil právo konat trhy, lidé měli další hospodářské výhody a začal velký rozkvět řemesel a obchodu. Okolo roku 1600 byl Zlín již větším městem a hospodářským střediskem (Pokluda 2006: 5–21).

Vzestup města ukončila třicetiletá válka, kdy přes Zlín táhla polská a uherská vojska. Město se poté dlouho dostávalo zpátky do původní podoby, kdy bylo z poloviny vyliďněno z důvodu války. Zvrat přichází v 18. století. Začal se opět rozvíjet ochod a řemesla. Velkou změnu jinak v poklidném vývoji přinesla průmyslová revoluce (Pokluda 2006: 35–38). Dalším velkým mezníkem byla tzv. „baťovská éra“.

3.2 Začátky průmyslu

Prapočátky průmyslu započali 21. září 1894, kdy Antonín Baťa dostal oprávnění pro založení obuvnické živnosti. Tuto živnost založil společně s bratrem Tomášem a sestrou Annou. Prvotní myšlenka a impulz vzešel od nejmladšího Tomáše Bati. Počátky podniku byly velmi skromné. Měli malou „továrničku“, ve které pracovalo okolo deseti dělníků (Pokluda 2006: 61). I když se o firmě Baťa a o jeho rodině většinou ví jen to, čeho dosáhli, na úplném začátku si nejdnou sáhli až na dno. Především v momentě, když Antonín Baťa musel nastoupit na vojnu. Jak napsal František Valach v knize *Fenomén Baťa*: „všechno zůstalo na Tomovi a jeho setře. Oba dřeli bídu. Často neměli ani na chleba“ (Valach 1990: 24). Kdyby to tenkrát vzdali, tak o nich nezbude ani zmínka, ale opak je pravdou a my se můžeme pyšnit baťovskou historií města.

Kolem roku 1900 se přestěhovala výroba do většího objektu a počet pracovníků se zvýšil na 120. Tomáš Baťa továrnu začal modernizovat. Nakupoval z Německa stroje do výroby. Od této chvíle se začala výroba více rozvíjet a díky tomu došlo i k urychlení rozvoje města. Tomáš Baťa k rozvoji výroby začal využívat všemožné prostředky jako například železnici nebo lodní dopravu. V továrně vytváří i další dílny, které nebyly přímo zaměřené na

obuvnictví např. zámečnická dílna. V době před první světovou válkou zaměstnával v továrně až 8000 dělníků (Pokluda 2006: 68–70).

Po roce 1919 výroba značně upadala a menší firmy ve městě zkrachovaly. Udrželo se jen minimum větších firem. Mezi ně patřila i firma Baťa, ale i ta musela značně omezit výrobu (Pokluda 2006: 68).

3.3 Baťovská éra

Baťovská éra započala ve 20. letech 20. století. V letech 1923–1938 tato éra zažila největší rozkvět města a průmyslu. V krátkém úseku patnácti let se město proměnilo hned v několika ohledech. Zlín se proměnil v pěkné zahradní město, silné průmyslové středisko, a na „velkoříši“ obuvnictví. Na tak obrovském rozmachu mají zásluhu nejpokročilejší technické a strojírenské vybavení, a především intenzivní pracovní tempo. Vedle obuvnictví se zde začalo rozvíjet i strojírenství, gumárenství a další ze specializovaných aktivit (Pokluda 2006: 75).

Město se rozvíjelo komplexně. Vznikaly nové továrny, obytné čtvrti a veřejné budovy. Již tehdejší lidi udivoval jakýsi americký vzhled města. Tato architektura nazývaná „zlínská architektura“ se začala šířit daleko za hranice města a státu do světa (Pokluda 2006: 75).

3.4 Stavební umění

V této podkapitole jsem chtěla přiblížit okrajově architekturu města. Otázka týkající se tohoto tématu se objevila i při rozhovorech s respondenty.

Architekt Vladimír Karfík o baťově Zlínu v knize *Baťa – architektura a urbanismus 1910–1950* napsal: „Město v zeleni, žádné řadové činžovní domy, čistá, velká továrna s betonovými bílými skelety, vyplněnými příjemně červeným zdivem, rodinné domky utopené v zeleni“ (Karfík 1991: 9). U všech respondentů se objevovali obdobné názory typu město v zeleni, cihlové domky nebo industriální budovy. V dnešní době tomu není jinak, jen bohužel ty činžovní domy se začaly zde velmi rozrůstat, ale spíše dále od centra, tudíž tu krásu, o které se Vladimír Karfík zmiňoval to tolik nenarušilo. To se také vztahuje k jednomu z hesel. „Tomáš Baťa měl zásadu: Pracovat kolektivně, bydlet individuálně“ (Karfík 1991: 9). Proto také v době rozvoje města se nestavěly žádné činžovní domy. Baťa chtěl, aby každý jeho zaměstnanec měl svůj vlastní prostor, kterého se v činžovním domě moc nenaskytá.

Ve stejné knize se Vladimír Šlapeta zmiňuje více o architektuře a urbanismu ve Zlíně. Hned na začátku bylo zmíněno, že ve Zlíně hned po našich dvou největších městech Praze a Brně vzniklo třetí významné centrum moderní architektury (Šlapeta 1991: 14).

Jak již bylo výše zmíněno vývoj města vzkvétal. „Prudký rozvoj města a továren si vyžádal již od poloviny 20. let výstavbu škol, sociálních ústavů, nemocnice a dalších zařízení, které všechny nesly charakter baťovské architektury z režných cihel“ (Šlapeta 1991: 14). Dodnes můžeme vidět tuto architekturu na zmíněných objektech, které se zachovaly. Jedním z nich je „zlínský mrakodrap“ dnes nazýván jako budova 21. „17 podlažní mrakodrap, který byl tehdy pravděpodobně nejvyšší stavbou v Evropě. Zajímavým detailem byla pojízdná kancelář šéfa Jana A. Bati ve výtahu s vlastním klimatizačním a signálním zařízením a umyvadlem“ (Šlapeta 1991: 15). Tato stavba je zachovaná v původní podobě, jen uvnitř zmodernizovaná a slouží stále ke stejným účelům. Je možno nahlédnout i do výtahové kanceláře, která je otevřenou expozicí.

Urbanistické řešení města a standardizace obydlí unifikovaly (sjednotily) prostředí v němž obyvatelé Zlína žili a pracovali. Díky unifikaci město vytvářelo specifický životní styl, daný jak organizací společenského života, tak organizací prostoru (Mareš 2013: 696).

Co se týče výhradně architektury chtěl Tomáš Baťa jednotný až univerzální styl, a proto zadával zakázky především svým architektům a externí architektky využíval jen zřídka. Především na výstavbu větších objektů např. Velké kino (Šlapeta 1991: 15). Velké kino také sloužilo, jako jeden z objektů setkávání obyvatel, a to díky své velké kapacitě 1000 sedadel. Dále lidé mohli trávit čas v prostorách „Společenského domu“ nebo na náměstí. Tam se konala celá řada ceremoniálů a dalších akcí i třeba sportovních. Tato shromáždění měla podporovat pocit sdílené identity obyvatel a firmy (Mareš 2013: 683).

Na Velké kino má vzpomínku z dětství respondent Lumír (54 let). „*Na kino mám taky velikou vzpomínku. Když se promítal film Proč?. Vždycky na kině bývaly hesla například jako: „Se sovětským svazem na věčné časy“ nebo mír navždy a takové, no, když se promítal film tak oni to tam měli napsané. Takže navrchu bylo heslo se sovětským svazem na věčné časy a pod tím, bylo napsané Proč? jako název filmu. Vydrželo to tam asi půl dne. Takže někdo to mohl vzít jako provokaci. Bylo to zcela nesmyslné a komunistické, ale někdo to tak mohl brát. Potom ten název museli dát pryč“ (Lumír, 54 let).*

Lucie Zadražilová se zmiňuje ve své knize *Když se utopie stane skutečností* v kapitole *Utopie*, že Tomáš Baťa zavedl do tehdejšího Československa ve Zlíně zprůmyslnění výstavby budov a racionalizaci stavebních procesů. „Od roku 1923 začal měnit Zlín na průmyslové město, inspirované dalším modernistickým konceptem, a to zahradní město“ (Zadražilová 2013: 36). Proto měl své vlastní architektky a stavební firmu, která zajišťovala a hledala nové

formy plánování, organizace a projektování (Zadražilová 2013: 36). Při rozhovorech se objevovalo téma „města v zeleni“, nebo také, jak uváděla Zadražilová zahradní město. Nejvíce se vyskytovalo v otázce, týkající se pohledu na město či interpretování města v dnešní době. „*Mám to spojené s cihlovými domy. Město v zeleni, hodně parků. Celkem otevřené, bez malých uliček*“ (Lumír, 54 let).

Respondentka Máša (49 let) uvedla, že se ve Zlíně snaží tuto jeho myšlenku navrátit a udržet. Zmínila se také o novém projektu, který zahrnuje tuto myšlenku. Jedná se o to, že se pro auta na třídě Tomáše Bati u budovy 21 („zlínský mrakodrap“ uvedeno výše) vyhloubí tunel. Tam, kde je cesta teď, tak bude pěší zóna. Pro Zlínský deník se vyjádřil inženýr celého projektu Prokop Nedbal. Podle něj tunel umožňuje vznik pěší zóny a zobousměrnění ulic a propojení parků apod. Zlepší se také dostupnost centra, a především to zajistí a zvýší bezpečnost pro chodce a cyklisty. Nakonec taky místní ocení menší hluk, jelikož tudy denně projede téměř 40 tisíc aut v obou směrech a zajistí to plynulejší průjezd (Vozárová 2022). I zde je vidět neustálý progres města a jeho modernizace.

4. Interpretace výzkumu

V této kapitole budu interpretovat data, která jsem získala v průběhu výzkumného šetření. Konkrétně se jedná o zjištění získaná polostrukturovanými rozhovory, dotazníkovým šetřením a pocitovou mapou.

4.1 Interpretace rozhovorů

V podkapitole 1.2 *Průběh rozhovorů* bylo již zmíněno, že jsem použila metodu polostrukturovaných rozhovorů. Snažila jsem se zachytit, jak respondenti interpretují město Zlín v kontextu různých témat. Daná témata jsem představovala v téže kapitole a nyní bych je chtěla interpretovat především z hlediska perspektivy dotazovaných respondentů. Každému tématu jsem věnovala samostatnou podkapitolu. Jelikož se jedná o rozhovory o tématech, ve kterých figuruje především individuální pohled a interpretace, vybrala jsem ke každému tématu odpověď či část odpovědi dotazovaných respondentů.

4.1.1 Charakteristika města Zlín a jeho soudobá podoba

Rozhovory jsem většinou začínala tématem současné doby. Chtěla jsem vědět, jak vidí respondenti současnou podobu města. Dále jsem chtěla zjistit, jak by sami charakterizovali město Zlín.

Jak byste charakterizovali město Zlín? Odpovědi respondentů byly více méně v základu až skoro identické.

„Hlavně jako průmyslové město, jako historické moc ne, spíše tedy jako průmyslové, které má historii právě v tady v tom průmyslu. Je to prostě industriální průmyslové město“ (Pavel, 27 let). Respondentka Tereza (80 let) hovořila o Zlínu, jako o jednom z krajských měst České republiky. Dle ní se jedná o průmyslové, obchodní a kulturní centrum východní Moravy. Respondent Lumír (54 let) charakterizoval Zlín: *„jako moderní město, relativně moderní. Mám to spojené s cihlovými domy. Město v zeleni, hodně parků. Celkem otevřené, bez malých uliček. Není tu nějak výrazné historické jádro, jako v jiných městech třeba v Krumlově. Zelené město“*. Na konci dodal: *„zelené město a cihly“* (Lumír, 54 let).

Respondentka Marie (35 let) popsala Zlín stručně: *„jako Baťovo město. Město, které se stále rozvíjí, je tu stále mnoho nových věcí a budov“* (Marie, 35 let).

Od nejmladšího respondenta Jonáše (18 let) se mi dostalo jiné charakteristiky než od ostatních respondentů. *„Je to vesnice s trolejbusem. Tož mě se na Zlíně líbí to, že je to menší město a není to tak rozlehlé jako třeba Praha. Je to klidnější, do jisté míry. Když se nehraje*

fotbal a hokej a když se nepohybuješ kolem autobusového nádraží a večer ve Svitě, tak je to klidné a pohodové město. Vyloženě jdeš a užíváš si to“ (Jonáš, 18 let).

K podobným charakteristikám jsem se dobrala ve svém uvažování i já osobně. Zlín je průmyslové, relativně moderní město a taktéž město v zeleni. Je charakteristické svojí architekturou ve spojení s modernějšími prvky.

Jaký je Váš pohled na soudobou podobu města? Zde se již odpovědi jednotlivých respondentů lišili, jelikož se jednalo o čistě subjektivní pohled.

„Podobu města negativně ovlivnila doba po roce 1989 např. rozpad podniku Svit. Úprava areálu bývalého podniku Svit. V současné době mění podobu této části města i jeho využití. Většinou zajímavé a významné i svým určením“ (Tereza, 80 let).

„Mě připadá Zlín víceméně pořád stejný, ale jako kdyby ho umyli a vyčistili, vyspravili. Ale že by se tam vyloženě něco změnilo, postavilo výrazně nového moc ne. Nejvýraznější jsou tam asi Jižní svahy a pak nové budovy univerzity. Taký kongresové centrum, a to stojí na místě, kde stála původně moje škola, do které jsem chodil. Když to stavěli a postavili, tak se mi zdálo, že se to tam moc nehodí, teď už jsem si na to zvykl. Je to moderní a já tam mám zafixovanou tu školu, protože jsem do ní chodil. A to kongresové centrum navrhovala architektka Jiřičná ze Zlína“ (Lumír, 54 let).

Respondent Pavel se při své interpretaci zaměřil na to, co se mu na městě Zlín líbí. *„Líbí se mi, že se snaží zanechat ty budovy, jak třeba zamýšlel Baťa. Jako vem si třeba baťovské domky, sice se modernizují, ale ten design, nebo ta estetická podoba té budovy, tak jak vypadá je furt stejná, ..., to město samotné se snaží ty lidi v uvozovkách donutit, prostě aby ten vzhled toho Zlína, ten historický, nebo spíše ta podoba, zůstala taková více méně nezměněná, ale samozřejmě všechno je to moderní a doba se posouvá“ (Pavel, 27 let).*

Každý má svůj pohled zaměřený na jinou konkrétnější oblast. Někomu se líbí více ty modernější budovy ve městě a jinému by se líbilo spíše zachování starého vzhledu. Na tohle téma se zaměřila jedna z respondentek. *„Město se snaží hodně zmodernizovat, i když u některých budov se to moc nedaří. Ale na druhou stranu by se měla zachovat ta stará tvář toho Zlína“ (Marie, 35 let).* Marie se tedy přiklání k tomu, aby se modernizovalo, ale zároveň by měla být zachována historie, která pro město důležitá. Podobný názor zastává i respondentka Máša (49 let). *„Město by si mělo zachovat tu podobu, kterou mu vtisknul Baťa,*

protože bez něho, by Zlín nevypadal jako Zlín. Samozřejmě vše jde v před, ale nemělo by se na nic zapomínat“ (Máša, 49 let).

Tento soudobý pohled je velmi důležitý, jelikož jsme se v rozhovoru dostali i k tématu změn města za posledních 10 let. Nešlo o srovnání, ale taktéž o interpretaci vlastního pohledu respondentů na město.

4.1.2 Změny města Zlín za posledních 10 let

Město Zlín se neustále vyvíjí, modernizuje a mění. Tudiž mě zajímal pohled respondentů na urbanizační změny, které se udály za posledních 10 let. Jak a jestli se město Zlín změnilo?

„Staví se nové budovy, například u polikliniky bude nové obchodní centrum. Nově se předělává tržnice. Podle mě se snaží tomu městu vrátit barvu a lesk. Dřív mi přišlo takové omšelé“ (Marie, 35 let).

„Konkrétně je to opět ta moje škola, která vypadala jako otevřená kniha. Školu zbourali a postavili tam kongresák a knihovnu. Nad tím bylo kino Svět, pak z toho byla diskotéka Áčko. To jsou takové nejvýraznější změny, pokud neberu to, že se rekonstruoval obchodní dům třeba, na který mám taky spoustu vzpomínek“ (Lumír, 54 let).

respondentky Terezy (80 let) za dekádu vzniklo několik významných budov z návrhů zlínské rodačky, architektky Evy Jiřičné například Kongresové centrum a stavby Univerzity Tomáše Bati. Měla vzpomínku na stejné místo jako respondent Lumír, *„je velká škoda, že zanikl dřívější areál Masarykových škol v místě dnešního Kongresového centra“ (Tereza, 80 let).*

Respondent Pavel (27 let) se o změnách rozpovídal více. *„Za těch spoustu let, co tam jezdím do práce a předtím do školy, se razantně měnilo hlavně to centrum a ty okrajové části vůbec netuším, jelikož my jsme se vždycky orientovali do toho centra, protože jsme tam měli vše. Spíš to centru se podle mě snaží zlepšovat než naopak. Ted' určitě vypadá Zlín líp, než jak si ho pamatuju. [...] Moc se mi líbí změna hlavně ve středu města, u tržnice. Udělali tu studentský park, že když si vzpomenu, jak to bylo takové prostě nic, a ted'ka jak jsou kolem ty fakulty, že tam udělali odpočinkový plácek, kde prostě si studenti vezmou třeba knížku a mají možnost se učit venku na dece. Mají tam vlastně chodník, ve kterém je zabudovaná wifi, co je třeba pro studenty velké plus, když se chtějí venku v létě učit...“ (Pavel, 27 let).*

Zde je vidět, že každý respondent vnímá změny města z jiného úhlu pohledu. Zároveň se to velice týká především stavebních prací a vzniku nových budov či oprav těch stávajících.

Z rozhovorů vyplývalo, že se respondenti zaměřují více na centrum města. Proto jsme se zaměřili v rozhovoru i na další téma týkající se suburbanizace.

4.1.3 Suburbanizace města Zlín

Zajímala mne také otázka týkající se suburbanizace. Jaký pohled na tento fenomén ve městě mají respondenti?

„Tak co si já pamatuju, tak ty okrajové části byly vždycky spojené s městem. Ale třeba Malenovice byla část Zlína a ne okraj. Myslím si, že na to má vliv aj to, kde to město leží. Jelikož leží v údolí tak se z tady těch částí vytvořilo jedno město. [...] Třeba Mladcová, to jsou připojené části, kde i teďka vznikají satelitní městečka. Tam vznikla spousta baráků a staveb za posledních pár let. Jako malý si nepamatuju, že by tam nějaké stály“ (Lumír, 54 let).

Respondentka Marie (35 let) bydlí v jedné z okrajových částí města Zlín – Příluky. Tudíž má zase pohled z druhé strany, ale názor zastává takový, že se staví spíše průmyslové zóny místo obytných čtvrtí. *„Teď se nám tu staví nová cesta. Pro mě je to velký zásah do přírody. Hlavně se to staví na místě, kde byly louky a já tam chodila venčit April (pes). Ale to nejen v této části města. Za chvíli to tu (na Přílukách) bude prorostlé až do Zlína těma barákama a firmama. A to je si myslím ještě horší, že tam kde je volný prostor mezi Zlínem a touto částí, tak tam místo stavebních pozemků pro spoustu lidí, cpou firmy. Takže „dědinka“ se trochu rozroste, ale jinak všude okolo budou firmy“ (Marie, 35 let).*

V okrajové části žije i respondent Jonáš (18 let), který jak sám uvedl v rozhovoru má dále rodinu i v části města Zlín – Malenovice. Dále uvedl, že zaznamenal, jak se rozrůstá kolem jeho domu tzv. satelitní městečko. Respondent Pavel (27 let) hovořil o části Zlína Jižní svahy, která se neustále rozšiřuje, ale mě zaujala jiná myšlenka. *„Myslím si, že se to město stále rozšiřuje a takovou rychlostí a moc si to myslím ani neuvědomuju. Beru to tak, že to tak je, protože je to něco přirozeného. Navíc nám to přijde víc, že se ty části rozšiřují, protože tady bydlíme celkem dlouho a ta podoba se přece jen mění“ (Pavel, 27 let).*

Z rozhovorů je patrné, že respondenti si všímají neustálého růstu města v okrajových částech. Osobně si myslím, že za dobu mého života se Zlín jistě mnohonásobně zvětšil. A i když zde žiji spoustu let, sama nevím, kam až přesně sahají ty nejzazší kouty města.

4.1.4 Pohled na historické centru a jeho změny a image

Historické centrum Zlína je největším odkazem Tomáše Bati, který můžeme pozorovat. Dále jsem se s respondenty zabývala tématem změn historického centra a jeho image.

Prvně jsem se zabývala otázkou, která se týkala tématu historického centra a jeho změn. Jaký je pohled respondentů na historické centrum města a jeho změny?

„Ono je to dobře, protože Svit za doby Bati byl uzavřený a jen tak se tam někdo nedostal. Teď to otevřeli a je dobře že to žije a že se to nebourá a že se to rekonstruuje a že z toho dělají výrobní centrum nebo prostory. Velké kino je další významná budova, je tam jeden z největších sálů, ale byl tam velký problém se statikou stropu a je škoda, že se to nijak neřeší, protože by se to dalo využívat na různé akce“ (Lumír, 54 let). Jak se podle něj změnilo historické centrum? „Řekl bych, že se vyčistilo. Spousta domů se zbouralo, ale staví se tam nové, konkrétně ve Svitě, třeba i univerzita tam postavila nové baráky. I půldomky spousta lidí spravuje, ale musí zachovat tu původní podobu cihel. K jednadvacitce přesouvají spousta služeb a obchodů a nejspíš se snaží tam udělat nějaké nové centrum, aby nalákali co nejvíce lidí“ (Lumír, 54 let).

„Na Letné jsou pěkné ty baťovi domky, protože spousta z nich je spravených a zrekonstruovaných. Svit se pomalu rozkvétá. Ty firmy se rozšiřují, upravují se taky budovy a snaží se je zrekonstruovat, protože některé jsou tam vyloženě otřesné. Více se snaží rekonstruovat ty budovy, které jsou blíže tomu centru než ty, co jsou dál. Spravili pěkně budovy u 21 a nacpali tam nové obchody a sklady“ (Marie, 35 let). Její pohled na změnu: „změnil se teda ten obchodní dům, který pěkně zrekonstruovali. Bohužel trvale uzavřeli Velké kino, což je docela škoda, protože jsem tam ráda chodila na filmy. mělo to jinou atmosféru než v malém kině. U 21 se snaží vytvořit nové centrum s novými obchody a službami. To je třeba fajn, že je tam pošta a tak“ (Marie, 35 let).

Respondent Pavel (27 let) hovořil o tom, že: *„za mě prostě historická část Zlína končí právě u obchodáku Prior a u hotelu Moskva, pak už co je dál za tím, i když je všude možné baťovská architektura, tak to podle mě už není historické centrum. Za tu dobu, co jezdím do Zlína tak toto centrum zůstává nezměněné. Vše vypadá stejně. V jádru zůstává stejná, ty budovy se nějakým razantním způsobem neměnily“ (Pavel, 27 let). Při hovoru o změnách hovořil hlavně o přesunutí dění do historického centra. Přesunuli zde obchody, služby, které lidé využívají, bez většího dojíždění.*

V další otázce jsem se s respondenty zabývala tématem image historického centra. Jaký má pro Vás význam image historického města? Na tuhle otázku se mi dostalo hned několik skoro stejných odpovědí. Z historického hlediska, pokud by Baťa nepostavil toto nyní historické centrum. Zlín by neměl současnou podobu.

„Pro mě má velký význam především z citového a historického hlediska. Historicky je to asi logické, kdyby bylo zrušeno, Zlín by nikdy nevypadal tak jak vypadá dnes“ (Tereza, 80 let).

„Žádný, necítím žádný takový pocit, že bych měl opěvovat své vlastní město. Nejvíce z toho historického hlediska, máme tu Baťu, který vytvořil velkou firmu, jejíž podoba na budovách se zachovala do dnes. On dobře věděl, jak to udělat. Díky němu se Zlín rozjel a vypadá tak, jak vypadá. Tohle už nikdy nikdo nikde nezopakuje. Kdyby neumřel tak mladý, tak by bylo město ještě větší. Je to pěkný úkaz, který se někomu povedl a který se dneska nevidí“ (Jonáš, 18 let).

„Jsem ráda, že to vypadá stále stejně. Budovy v areálu Svitu, aj Velké kino nebo Obchodní dům. Ten se sice rekonstruoval, ale jsem ráda, že mu nechali více méně původní industriální vzhled. Myslím si, že se to k tomu hodí. Takže bych řekla, že z tohoto důvodu k tomu mám citovou vazbu, moc se mi líbí, že zachovali kus mého mládí“ (Máša, 49 let).

Zajímalo mě, jak respondenti vidí a jak vnímají toto historické centrum, jelikož každý člověk ho může vnímat z jiného úhlu pohledu. Dovedu si představit, že někdo ho vnímá více a někdo méně.

Chtěla bych se zde zmínit o jedné aktualitě. Největší hotel ve Zlíně Moskva se po sedmdesáti letech přejmenoval na hotel Zlín. Pro Zlínský deník se k tomuto kroku vyjádřila ředitelka hotelu Míla Dümmlerová. Hovořila o tom, že si nepřejí, aby bylo jméno hotelu spojováno s neomluvitelnou agresí Ruska proti Ukrajině. A i když nechtěli měnit sedmdesát let starou historii, rozhodli se název pozměnit jako gesto (Vozárová 2022).

4.1.5 Baťův odkaz a návrat obuvi do Zlína

V rozhovorech jsme se s respondenty zabývali tématem Baťova odkazu a zda stále hraje ve městě nějakou roli a pokud ano tak jakou. Dále jsem se ptala na téma návrat obuvi do Zlína, jelikož obuvnictví ke Zlínu neodmyslitelně patří. Hraje Baťův odkaz ve městě nějakou roli? Pokud ano, jakou?

„No to, co on se snažil vytvořit byla utopie. Lidi bydleli v jeho barácích a nakupovali v jeho obchodech za peníze, které si vydělali v jeho firmě. Myšlenka asi existuje, ale v dnešní době už není nikdo schopný ji provést stejně jako on tehdy“ (Jonáš, 18 let).

„Určitě hraje roli. Koncepce „města zeleně“ snad bude zachována i nadále, včetně baťových domků. Myslím si, že to hraje velkou roli pro zkvalitnění života obyvatel“ (Tereza,

80 let). Koncept města zeleně se objevoval též často v určitém bodu rozhovorů. Myslím si, že město chce zachovat tuhle myšlenku, která přetrvává již mnoho let. Vše spěje k jejímu rozšíření a zvýšené realizaci.

„Jen díky Baťovi Zlín vypadá tak jak vypadá. Baťa se staral nejen o to, že chtěl vydělat peníze, ale postaral se i o ty lidi, že jim postavil ty domky a dal jim vzdělání, a i rekreační střediska (koupaliště), sportoviště. Prostě staral se o lidi komplexně. Jeho myšlenka je v dnešní době nereálná, protože doba se stále mění. Ted' pro nás je to možná jen ta architektura. Jako určitě se někdo snaží nést odkaz Bati, ale už to nikdy nebude takové“ (Lumír, 54 let).

„Ta myšlenka už prostě není, jako odkaz už neexistuje, už jsou prostě jen ty budovy, nebo ty části města s baťovskou architekturou. Dalším jeho odkazem je teda taky Baťovská nemocnice, která stojí stejná do dnes, ale taky už je v plánu jej modernizace, z uživatelského hlediska. Hraje to teda v dnešní době roli? Asi jo, furt si myslím, že ty lidi se k tomu odkazu nějakým způsobem vrací, že prostě jo Baťa měl takovouhle myšlenku. I si myslím, že majitelé těch firem, které tam jsou tak jsou si vědomi té myšlenky, jakou Baťa měl, ale v dnešní době to nejsou schopni realizovat“ (Pavel, 27 let).

„Baťa to budoval všechno pro budoucnost. Pro firmy, pro lidi, pro všechno. A bohužel v dnešní době architekti, kteří projektují nové budovy si myslím, že tu jeho myšlenku trochu kazí. Všechno to ničí, tak jak to všechno bylo dřív krásné, před těma x rokama. Tak jak to dřív vypadalo, to se prostě vytrácí ze Zlína. Ty baťovi domky to zachovávají (to musí zachovávat), ale prostě ty větší budovy se strašně moc mění. Je škoda, že z toho dělají modernu, místo toho, aby zachovávali určité prvky“ (Máša, 49 let).

Myslím si, že odkaz Tomáše Bati a celé jeho rodiny žije dál v podobě architektury. Každý člověk jeho odkaz může vnímat odlišně. K tomuto tématu navazuje další téma, a to zlínská či baťovská architektura viz podkapitola 4.1.6 *Zlínská architektura*.

Dále jsem se s respondenty zabývala otázkou na téma týkající se návratu obuvnického řemesla do města Zlín. Jaký je Váš pohled na návrat obuvnictví do Zlína?

U všech respondentů jsem zaznamenala pozitivní postoje. Především jednu konkrétní odpověď a tím je firma Vasky. Obuvnická firma, která vyrábí ručně dělané boty přímo ve Zlíně.

„Velký koncern, jako měl Baťa se sem asi už nikdy nevrátí, ale výrobci využívající baťovské tradice jsou velmi ceněni. Příkladem jsou Vasky“ (Tereza, 80 let).

„[...] každý poznává Zlín právě díky Baťovi a botám. Takže, když přišly na trh Vasky, tak jsem byl celkem rád, že se něco k nám vrací. Není tu dalších moc firem, které by byly původní“ (Jonáš, 18 let).

„Super je, že už mají i kamennou prodejnu právě v historickém centru a člověk se tam může jít podívat na výrobu. Je moc fajn, že o tom takhle někdo uvažuje, že tady to obuvnictví bylo. A má tu myšlenku toho návratu řemesla zpátky, takže krásný příklad Baťova odkazu. Jsem rád, že to chce zachovat“ (Pavel, 27 let).

U všech respondentů se nacházela stejná myšlenka. Z rozhovoru vyplývá, že jsou rádi za to, že je zde firma, která tuto myšlenku do jisté míry převzala a ševcovina se vrátila zpět do Zlína.

4.1.6 Zlínská architektura

Baťova nebo také „zlínská architektura“ je vzhledově velmi specifická. Tématem zlínské architektury jsem se zabývala v podkapitole 3.4 *Stavební umění*. Zajímala mne otázka, jak respondenti charakterizují tuto architekturu?

„Cihlové domky a typické železobetonové konstrukce velkých budov. Snaží se podle mě i zachovávat tu myšlenku zeleného města“ (Marie, 35 let). „Jsou to rozhodně cihly a industriální budovy. Otevřený prostor, nic neuzavíral, nebyly tu žádné šílené panelákové bloky. Postavili lidem jednotlivé domky se zahradama“ (Lumír, 54 let). Respondentka Tereza (80 let) odpověděla, že tuto architekturu charakterizují funkcionalistické budovy a typické cihlové fasády. „[...] cihlové domky, a i ty velké budovy postavené ze železobetonu. Prostě industriální vzhled“ (Pavel, 27 let).

Ostatní odpovědi se shodovali s těmito. Zlínská architektura se vyznačuje především cihlovými fasádami a železobetonovými konstrukcemi. I dnes si zachovávají industriální vzhled.

Odpověďmi na výzkumné otázky se zabývám v závěru bakalářské práce.

4.2 Dotazníkové šetření

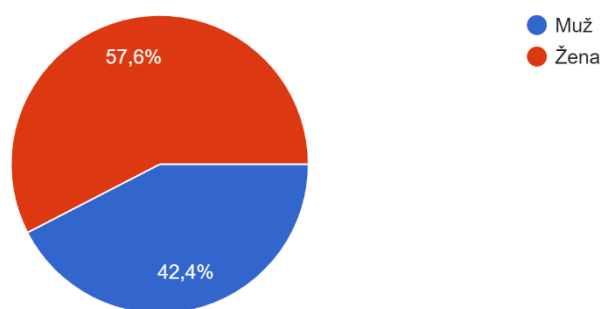
Jako doplňující metodu sbírání dat jsem použila dotazníkové šetření. V podkapitole 1.1 *Metody získávání dat* jsem již zmínila, že jsem dělala dotazník online formou kvůli nepříznivé

situaci s covidem 19. Dotazník obsahoval sedm otázek. Odpovědi na otázky jsem vyjádřila pomocí grafů. Dospěla jsem k následujícím závěrům.

Dotazníkového šetření se účastnilo 33 respondentů 19 žen a 14 mužů.

Graf 1 - Procentuální zastoupení mužů a žen

33 odpovědí

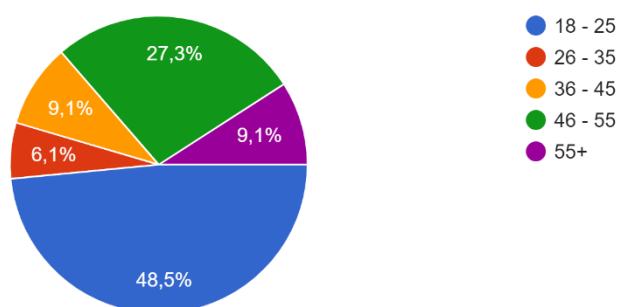
(autorka práce)

V následujícím grafu jsou vyobrazené kategorie dotazovaných respondentů. Vymezila jsem kategorie od 18 let do 55 let a více. Nejvíce zastoupená skupina je v kategorii 18–25 let, nejméně zastoupená je kategorie 26–35 let.

Graf 2 - Procentuální věková kategorie

Kolik Vám je let?

33 odpovědí

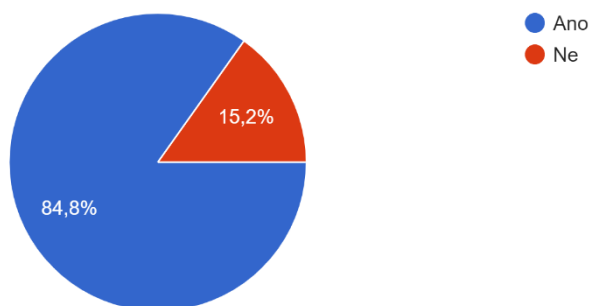
(autorka práce)

Další otázka je na téma bydlení. Zda respondenti bydlí v městě Zlín a jeho okolí. 28 respondentů odpovědělo ano a 5 respondentů odpovědělo ne. U těch pěti respondentů předpokládám, že zde nějakou dobu žili a město znají.

Graf 3 - Bydlení

Žijete ve Zlíně nebo v jeho okolí?

33 odpovědí

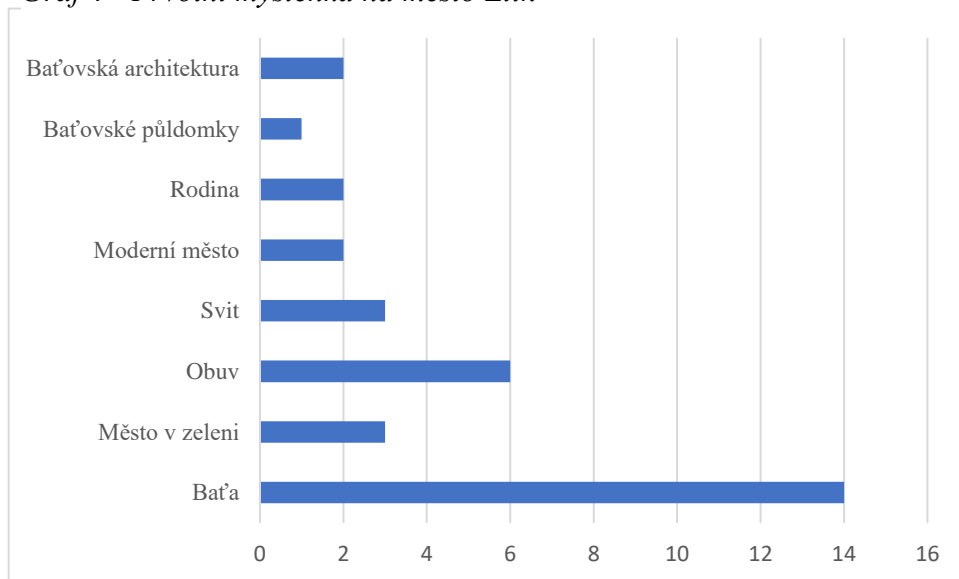

(autorka práce)

Na následující 4 otázky odpovídali respondenti krátkou odpovědí, jelikož byly otázky otevřené. Stejně jako u rozhovorů jsem chtěla znát jejich názor na určité tematické otázky. Grafy jsou udělané tak, že svisle jsou napsány odpovědi respondentů a vodorovně počet odpovědí.

Co Vás napadne při slovním spojení město Zlín?

Graf 4 - Prvotní myšlenka na město Zlín

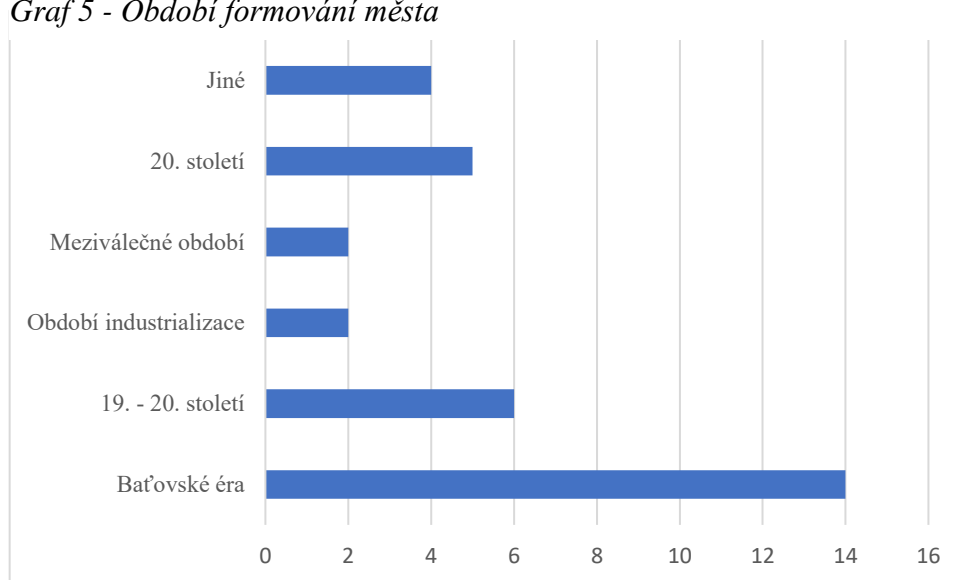

(autorka práce)

Nejvíce respondenty napadala myšlenka na Baťu, který je Zlínem spojený. Tato odpověď mne nijak nepřekvapila. Sama bych odpověděla stejně jako respondenti.

Jaké období podle Vás nejvíce formovalo současný Zlín?

Graf 5 - Období formování města

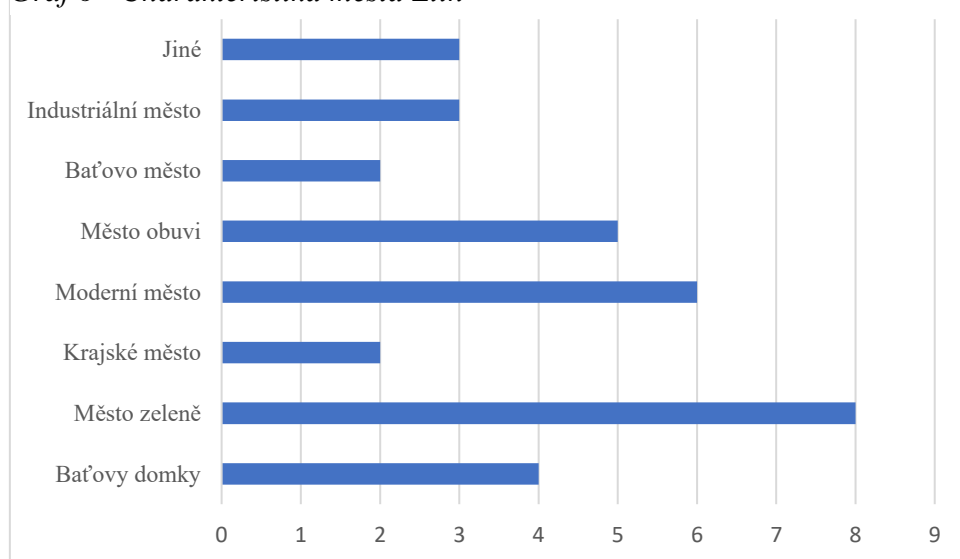

(autorka práce)

V tomto grafu jsem zařadila kolonku Jiné z důvodu rozdílných odpovědí. Ostatní odpovědi se shodovaly. Je patrné, že se respondenti nejvíce shodli na tom, že město Zlín nejvíce formovala baťovská éra, o níž jsem hovořila v podkapitole 3.3 *Baťovská éra*.

Jak byste charakterizovali město Zlín?

Graf 6 - Charakteristika města Zlín

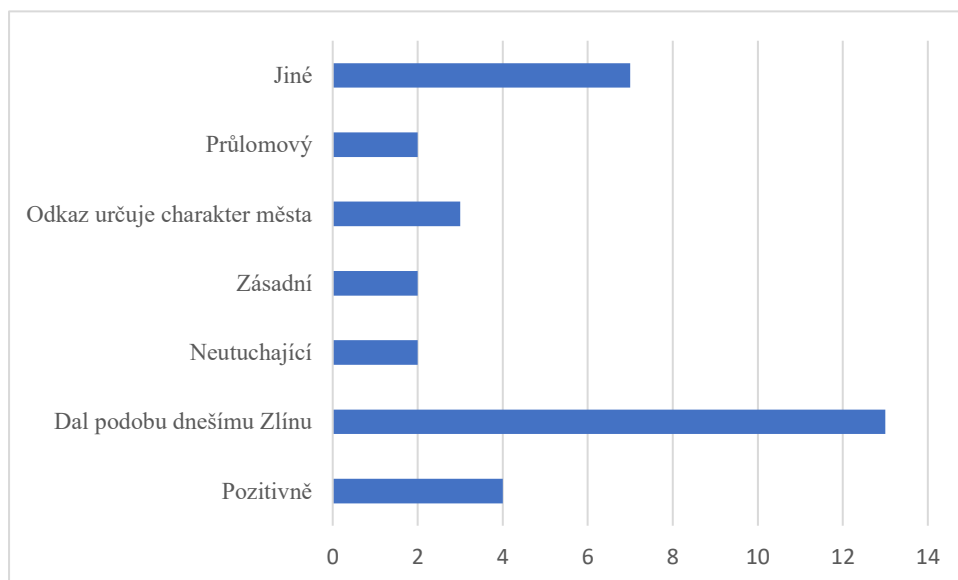

(autorka práce)

Chtěla jsem vědět, jak se na město Zlín dívají ostatní lidé, kteří v něm či jeho okolí žijí nebo žili. Nejvíce se vyskytovala odpověď město zeleně či moderní město. Já bych ho osobně charakterizovala jako město obuvi, což je třetí nejčastější odpověď.

Jak hodnotíte odkaz Tomáše Bati ve vztahu k městu Zlín?

Graf 7 - Hodnocení odkazu Tomáše Bati

(autorka práce)

Respondenti kladou důraz na podobu města v dnešní době, jako odkaz Tomáše Bati. Z odpovědí je patrné, že jeho odkaz je stále ve městě živý a jen tak nezmizí.

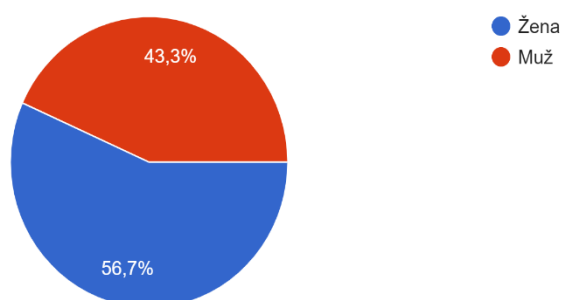
Výstupná data z dotazníkového šetření jsem použila, jako doplňující informace pro zodpovězení výzkumných otázek. Na výzkumné otázky a jejich odpovědi jsem se zaměřila v závěru práce.

4.3 Interpretace pocitové mapy

Jak bylo zmíněno v podkapitole 1.3 *Pocitová mapa* dělala jsem i krátké doplňující šetření formou dotazníku o pocitech lidí, kteří se pohybují ve městě Zlín. Po sesbírání odpovědí na otázky, týkajících se pocitů, tedy jak a kde se lidé ve městě cítí, jsem došla k těmto výsledkům. Tohoto šetření se účastnilo 30 respondentů z toho 6 respondentů je stejných jako u rozhovorů. Mapa se zvýrazněnými lokacemi se nachází v příloze č 1. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 17 žen a 13 mužů.

Graf 8 - Pocitová mapa – procentuální zastoupení mužů a žen

30 odpovědí

(autorka práce)

Největší výskyt odpovědí je na mapě označen čísly. Tato čísla představují konkrétní místa. Vše je zapsáno v legendě u mapy. Odpovědi jsem zaznamenávala pomocí barev. Žlutá barva ve spojení s pocitů pohody a štěstí, hnědá barva pro špatný pocit, zelená barva pro pocit nostalgie a růžová barva pro pocit bezpečí. Další popis se vztahuje pouze k příloze č. 1. Příloha č. 2 je pouze přiblížení centrální lokace Zlína.

Žlutá barva (pohoda a štěstí) se objevovala nejvíce v místě parku Komenského. Na mapě je tato lokalita označena číslem 1.³ Je to nově zrekonstruovaný studentský park, kde si člověk může odpočinout nebo pohrát s dětmi. Zároveň se tady zdržují studenti. Park je vybaven také veřejnou wifi sítí. Z odpovědí dost jasně vyplývá, že se zde cítí lidé velmi dobře. Dále se lidé dobře cítí i na místech veřejných jako například na Náměstí míru (6), v Obchodním centru Zlaté jablko (7) nebo v obchodním centru Malenovice (9).

Hnědá barva (špatný pocit) se nejvíce vyskytuje v místě autobusového a vlakového (3) nádraží ve Zlíně a také v přilehlém parku právě u autobusového nádraží (5), kde se nejvíce shromažďují lidé bez domova či lidé pod vlivem alkoholu a drog. Tyto odpovědi mě nijak nepřekvapily. Sama na tyto místa nerada chodím. Z odpovědí jednoznačně vyplývá, že se zde lidé pohybují velmi málo, spíše z nutnosti, a především se zde necítí dobře. Další výskyt hnědé barvy jsem zaznamenala v části města Jižní Svahy (2). Jde o část města zastavěnou především paneláky bez většího výskytu zeleně. Jsou tam vysoké budovy jedna vedle druhé, mezi kterými není žádný větší prostor. Je patrné, že se zde lidé necítí příliš dobře, ve srovnání s parkem Komenského, který se nachází na otevřeném prostranství města.

³ Dále jen označení čísla, které se nacházejí na mapě.

Zelená barva (pocit nostalgie) se nejvíce vyskytuje v oblasti historického centra města areálu Svit. Dále se vyskytuje v oblasti Zlín – Letná. Zde je rozšířená kolonie baťovských domků. Vyskytuje se ve větším počtu v oblasti Náměstí práce (10) a obchodního domu (11). Náměstí práce je relativně nově zrekonstruované s nově udělaným podchodem. Obchodní dům dříve nesl název Prior. Prošel razantní rekonstrukcí a modernizací, ale stále se najde někdo, komu připomene vzpomínky z dětství.

Růžová barva (pocit bezpečí) se vyskytuje asi v nejmenším poměru. Každý se cítí bezpečně na jiném místě. Největší výskyt jsem zaznamenala v okolí historického centra blíže u budovy 21 (12). Na tomto místě se vytváří nové centrum dění. Jsou zde nově udělané obchody a přesunuty služby jako pošta, banka apod. V blízkosti jsou také fakulty Baťovi univerzity. Další velkým výskytem je Náměstí míru. Normálně je to poklidné náměstí, ale odehrávají se tam koncerty, trhy a jiné veřejné akce.

Pocitovou mapu jsem zařadila do práce, protože je to dle mého názoru skvělý výstup pro zjištění, na kterých místech a jak se ve městě lidé cítí. Tato metoda jde aplikovat na různé pocity i na konkrétní oblasti. Pocitovou mapu lze tedy aplikovat i opačně. Respondentům dáte oblasti a oni vám řeknou pocit, jak se v dané lokaci cítí.

Já zvolila první variantu, protože jsem chtěla pocity respondentů vnášet pomocí barev do mapy. Zaujaly mne velmi se opakující odpovědi u konkrétních lokací. Dá se také říci, že jsem u těchto lokací odpovědi očekávala. Sama bych tyto odpovědi (lokace) k daným pocitům přiřadila. Jako metoda se mi pocitová mapa osvědčila, i když by bylo jistě zajímavější, kdybych měla k dispozici odpovědi od vícero respondentů.

Pocitová mapa je k práci přiložena jako přílohy 1 a 2. V příloze č. 1 je pocitová mapa rozšířenější, jelikož data se týkala i některých okrajových oblastí například Jižní Svahy nebo Malenovice. V příloze č. 2 je mapa zvětšená a ukazuje centrum Zlína. Obě pocitové mapy zobrazují oblasti, které se v dotazníku k pocitové mapě vyskytovaly nejčastěji.

5. Závěr

V závěru bych chtěla zrekapitulovat o čem tato práce byla a odpovědět si na výzkumné otázky. V práci jsem se zabývala především urbanizací města Zlín a odkazem Tomáše Bati v současné době. Tímto jsem si také vymezila dvě výzkumné otázky. Věřím, že se mi podaří na tyto otázky adekvátně odpovědět, i když vím, že by bylo vhodnější mít více respondentů.

V první otázce jsem se zabývala tím, jak obyvatelé Zlína a okolí vnímají město, ve kterém žijí. *Jak obyvatelé Zlína a okolí vnímají město, ve kterém žijí?* Vzhledem k tomu, že sama zde bydlím a mám k městu určitý vztah, tak mne zajímalo, jak ho vidí i ostatní. Z rozhovorů vyplývá, že lidé vnímají město jako město zeleně, moderní, průmyslové, a především jako město Tomáše Bati. Všimají si určitých změn, které se zde provádějí. Vždy se pohled respondentů měnil v závislosti na věku a na délce života ve městě. Zároveň by si přáli, aby byla zachována historie. Nedá se říct, že vnímají město jen kladně či záporně. Každý člověk a jeho pohled je jedinečný, tedy se nedá říci, že je jednotný pohled na město. Z každého rozhovoru jsem ale cítila, že tady rádi žijí. Co se týče historického centra dostalo se mi dost v základu totožných odpovědí. Historické centrum se dle respondentů stále modernizuje, ale na druhou stranu si zachovává svoji tvář takovou, jak ji chtěl Baťa. Dále se nejčastěji vyskytovala odpověď, že bez Bati by neexistovala současná podoba historického centra a Zlína celkově. Tomu napomáhá i typická zlínská či baťovská architektura, která dodává jedinečný vzhled města.

Výzkumné otázky jsem se rozhodla částečně zodpovědět i pomocí dat z dotazníkového šetření. K první otázce jsem zjistila, že při prvotní myšlence o Zlínu napadne nejvíce lidí slovo *Baťa*. Byla to velmi očekávaná odpověď, divila bych se, kdyby tomu bylo jinak. Následovaly odpovědi jako *město obuvi*, či *moderní město zeleně*. Další odpovědi jsem také nebyla překvapená, jelikož nejčastější odpověď na otázku, jaké období formovalo Zlín byla *baťovská éra*. Z charakteristiky města Zlín vyplývá, že je to moderní město v zeleni, dále také Baťovo město obuvi či industriální krajské město.

U druhé výzkumné otázky jsem zjišťovala, jak obyvatelé Zlína a okolí interpretují odkaz Tomáše Bati a jaký má tento odkaz vliv na současnou podobu města. *Jak obyvatelé Zlína a okolí interpretují odkaz Tomáše Bati a jeho vliv na současnou podobu města?* Respondenti, kteří se účastnili rozhovorů se shodují v tom, že Baťův odkaz hraje určitou roli v dnešní době. Každý z respondentů tento odkaz viděl v jiné perspektivě. Například jako architekturu či podobu města, která přetrvává do dnes, nebo myšlenku, která se stále vrací do

Zlína, ale už tady není nikdo, kdo by ji zrealizoval jako Baťa. Nejvíce se k jeho myšlence dle respondentů přiblížila firma Vasky, která obnovila ve Zlíně výrobu bot.

I u druhé otázky jsem chtěla využít odpovědí z dotazníkového šetření. Ze zjištěných dat vyplývá dle dotázaných respondentů, že odkaz Tomáše *Bati dal podobu současnému Zlínu, byl průlomový, a že jeho odkaz určuje samotný charakter města.*

U pocitové mapy můžeme vidět největší výskyt všech barev – pocitů v centru města oproti okrajovým částem. Opět je těžké prezentovat tyto odpovědi komplexně, jelikož každý z dotazovaných se cítí odlišně na různých místech. Více o interpretaci v podkapitole 4.3 *Interpretace pocitové mapy* a v příloze č. 1.

Podle občanů, kteří žijí ve Zlíně nebo se zde často vyskytují je zásadní, že si město zachovává svoji podobu a historii. Naopak je dobře, že se město stále modernizuje a vyvíjí v souvislosti s lepším životním prostředím. Každý, kdo se zabýval tématem města ať již v jakékoli podobě, řešil, jak toto téma správně uchopit. Myslím si, že komplexně uchopit téma urbanizace je velice těžké. I když jsem zkoumala pouze část z tohoto komplexu a jen z určité perspektivy i tak bylo složité se dobrat jednotné odpovědi. Snažila jsem se to zúžit tématem odkazu Tomáše Bati, který je dle mého názoru významný nejen pro samotné město, ale i pro obuvnický průmysl. Zařadila jsem ho tedy do své práce, jelikož si myslím, že tento odkaz je do jisté míry stále živým a nemělo by se na něj zapomínat.

Seznam použité literatury

Augé, M. 1999. *Antropologie současných světů*. Brno: Atlantis.

Čapka, F., P. Charvát, J. Malina 2009. Město, in J. Malina a kol., *Antropologický slovník*, 2465. Brno: CERM.

CASA 2020. *Etický kodex české asociace pro sociální antropologii*. Dostupné z:

http://www.casaonline.cz/?page_id=7 [21. 2. 2022].

Daněk, P. 2013. *Geografické myšlení: úvod do teoretických přístupů*. Brno: Masarykova univerzita.

Ferenčuhová, S. 2013. *Sociologie města 20. a 21. století*. Praha: SLON.

Jeřábek, H. 2013. Chicagská sociologická škola a počátky Chicagské univerzity, *Historická Sociologie* 2: 29-49.

Haluzík, R. 2020. *Město naruby: vágní terén, vnitřní periferie a místa mezi místy*. Praha: Academia.

Hnilička, P. 2012. *Sídelní kaše: otázky k suburbánní výstavbě kolonií rodinných domů*. Brno: Host.

Horská, P., E. Maur, J. Musil 2002. *Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa*. Praha: Paseka.

Hroch, M. 2013. Mýtus o národotvorné roli města – urbánní cesta národních hnutí?, in B. Soukupová, M. Hroch, P. Salner, K. Pauknerová, *Cesty urbánní antropologie: tradice – nové směry – identita*, 7. Praha: FHS UK.

Karfík, V. 1991. Baťova architektura Zlína, in V. Šlapeta, *Baťa – architektura a urbanismus 1910–1950*, 9. Zlín: PETIT.

Lynch, K. 2004. *Obraz města*. Praha: Bova Polygon.

Malina, J. a kol. 2009. *Antropologický slovník*. Brno: CERM.

Mapy.cz 2022. Mapa města Zlín. Dostupné z:

<https://mapy.cz/zakladni?x=15.8537000&y=50.6016000&z=11> [9. 3. 2022].

Mareš, P. 2013. Sonda do kultury města – Zlín, modelové město modernity, *Sociologický časopis* 5: 681–701. Dostupné z: https://sreview.soc.cas.cz/artkey/csr-201305-0002_a-probe-into-the-culture-of-a-town-zlin-a-model-town-of-modernity.php [11. 2. 2022].

- Musil, J., Z. Nešpor (ed.) 2018. Město, *Sociologická encyklopedie*. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/M%C4%9Bsto_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/M%C4%9Bsto_(MSgS)) [7. 2. 2022].
- Musil, J., Z. Nešpor (ed.) 2018. Urbanizace, *Sociologická encyklopedie*. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Urbanizace_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Urbanizace_(MSgS)) [26. 1. 2022].
- Musil, J. 1967. *Sociologie soudobého města*. Praha: Svoboda.
- Musil, J. 2002. Co je urbanizace, in P. Horská, E. Maur, J. Musil, *Zrod velkoměsta*, 15. Praha: Paseka.
- Nováková, N. 2009. Urbanizace, in J. Malina a kol., *Antropologický slovník*, 4352. Brno: CERM.
- Novotná, H., O. Špaček, M. Šťovíčková Jantulová (eds.) 2019. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.
- Ouředníček, M. 2002. Suburbanizace v kontextu urbanizačního procesu, in L. Sýkora (ed.), *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*, 40. Praha: Ústav pro ekopolitiku.
- Pauknerová, K. 2013. Cesty antropologa ve městě: O lidských smyslech, městské krajině a antropologii, in B. Soukupová, M. Hroch, P. Salner, K. Pauknerová, *Cesty urbánní antropologie: tradice – nové směry – identita*, 89–90. Praha: FHS UK.
- Pánek, J., V. Pászto 2016. Pocity mapy v plánování měst a regionů, *Regionální rozvoj mezi teorií a praxí* 4: 1–15. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/311993849_Pocitove_mapy_v_planovani_mest_a_regionu [25. 2. 2022].
- Ptáček, P. 1994. Suburbanizace – měnící se tvář zázemí velkoměsta, *Rozhledy* 5: 134–137. Dostupné z: <https://www.geograficke-rozhledy.cz/archiv/clanek/1729/pdf> [15. 2. 2022].
- Pokluda, Z. 2006. *Sedm století zlínských dějin*. Zlín: Esprint.
- Redakce Euro 2016. *Tomáš Baťa: 10 inspirativních citátů od jednoho z největších podnikatelů své doby*. Dostupné z: <https://www.euro.cz/light/tomas-bata-10-inspirativnich-citatu-od-jednoho-z-nejvetsich-podnikatelu-sve-doby-1292304> [28. 2. 2022].
- Ryšavý, Z., J. Link, L. Velíšková 1994. Proces suburbanizace v souvislostech procesu přeměny osídlení v letech 1869–1991, *Územní plánování a urbanismus* 4: 189–199.

- Soukupová, B., M. Hroch, P. Salner, K. Pauknerová 2013. *Cesty urbánní antropologie: tradice – nové směry – identita*. Praha: FHS UK.
- Sýkora, L. (ed.) 2002. *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Praha: Ústav pro ekopolitiku.
- Šlapeta, V. 1991. *Baťa – architektura a urbanismus 1910–1950*. Zlín: PETIT.
- Špaček, O. 2019. Společenské vědy a empirický výzkum, in H. Novotná, O. Špaček, M. Šťovíčková Jantulová (eds.), *Metody výzkumu ve společenských vědách*, 30. Praha: FHS UK.
- Špaček, O. 2019. Dotazník, in H. Novotná, O. Špaček, M. Šťovíčková Jantulová (eds.), *Metody výzkumu ve společenských vědách*, 143–144. Praha: FHS UK.
- Tilley, C. 1994. *A Phenomenology of Landscape. Place, Paths and Monuments*. Oxford: Providence: Berg.
- Tönnies, F. ([1887] 2005). *Community and Society*, in J. Lin, Ch.Mele (eds.), *The urban sociology reader*, 16–22. London, New York: Routledge.
- Valach, F. 1990. *Fenomén Baťa*. Praha: PRÁCE.
- Veselá, J. 1998. *Sociologie obcí a regionů*. Pardubice: UP.
- Vozárová, J. 2022. Po sedmdesáti letech se zlínský Hotel Moskva přejmenuje. Líbí se vám nové jméno?, *Zlínský deník*. Dostupné z: https://zlinsky.denik.cz/zpravy_region/po-sedmdesati-letech-se-z-hotelu-moskva-stane-hotel-zlin-20220301.html [14. 3. 2022].
- Vozárová, J. 2022. Zlín plánuje silniční tunel. Podívejte se, jak by to v centru vypadalo, *Zlínský deník*. Dostupné z: https://zlinsky.denik.cz/zpravy_region/zlin-silnicni-tunel-pod-centrem-mozna-varianta-dopravniho-reseni-20220201.html [7. 3. 2022].
- Wirth, L. 1938. Urbanism as s Way od Life, *American Journal of Sociology* 7: 1–24.
- Zadrazilová, L. 2013. *Když se utopie stane skutečností*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum.
- Zlín 2022. *Historie a současnost Zlína*. Dostupné z: <https://www.zlin.eu/historie-a-soucasnost-zlina-cl-5.html> [21. 2. 2022].

Seznam příloh

Příloha č. 1 Pocitová mapa (Jiráková)

Příloha č. 2 Pocitová mapa přiblížená (Jiráková)

